

KARTELLISAKOT EU-TUOMIOISTUIMEN OIKEUSKÄYTÄNNÖSSÄ

Keywords:

The Court of Justice of the European Union, Cartel, Competition law, 2006 Guidelines on the method of setting fines, Fines, Unlimited jurisdiction

Kai Vesikallio¹

ABSTRACT

Cartel Fines and Their Judicial Review by the Court of Justice of the European Union

Under its 2006 Guidelines on the method of setting fines the European Commission has increased the level of fines it imposes on undertakings and associations of undertakings that have participated in a cartel infringement. These fines are, however, subject to judicial review by the Court of Justice of the European Union, which has unlimited jurisdiction with regard to the fines. Formerly, the court has been relatively generous in terms of reducing the fines; most of the cartel fine appeals have resulted in a reduced fine either in the General Court or in the Court of Justice. Now, due to the significant increase in the level of fines, it is interesting to find out whether there have been any notable changes in the courts' assessment of the fines. In this paper recent case law of both the General Court and the Court of Justice is analyzed. Based on this analysis, it is among other things argued that, after introduction of the Guidelines, fewer appeals than before result in a reduced fine. Moreover, it is argued that there have been noteworthy changes in the grounds of fine reductions.

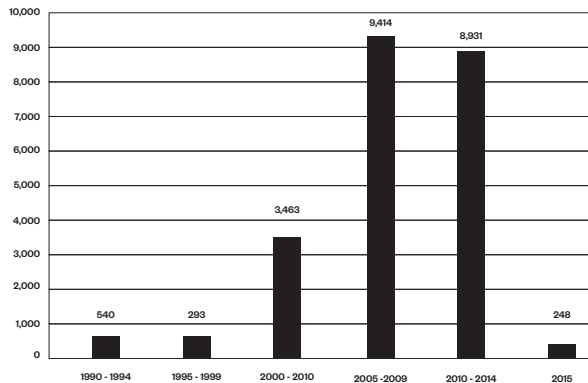
1 A master's student at the University of Helsinki, Faculty of Law, and, likewise, pursuing a master's degree (Finance) at Hanken School of Economics. The paper is based on the author's Bachelor's thesis at the University of Helsinki. I would like to thank my supervisor Olli Wikberg, as well as my editors Tero Pikkarainen, Toni Kuosmanen and Eveliina Pekkala, for their valuable comments and other contributions to the paper. Needless to add, any errors and discrepancies are mine alone.

SISÄLTÖ

1. Johdanto
2. Komissio kartellisakon määrääjänä
 - 2.1 Täytäntöönpanoasetus
 - 2.2 Sakkosuuntaviivat
 - 2.3 Leniency
 - 2.4 Nykyinen sakkotaso
3. EU-tuomioistuin muutoksenhakuinstanssina
 - 3.1 Toimivalta kumota komission päätös
 - 3.2 Täysi harkintavalta sakon osalta
4. EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö
 - 4.1 Unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytäntö
 - 4.2 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö
5. Johtopäätökset
6. Lähteet
 - 6.1 Virallislähteet
 - 6.2 Oikeuskäytäntö
 - 6.3 Hallintokäytäntö

I JOHDANTO

“Don’t get involved in a cartel. If you did, get out of it as fast as you can. And when you’re out, don’t do it again.” Näin totesi entinen kilpailukomissaari Joaquín Almunia huhtikuussa 2014 Brysselissä pitämässään puheessa² komission vuonna 2006 antamien sakkosuuntaviivojen³ keskeisestä viestistä yrityksille. Kyseisen puheen otsikko, ”Fighting against cartels: A priority for the present and for the future”, tiivistää hyvin komission suhtautumisen kartelleihin vakavimpina kilpailunrajoituksina.

Almunian ilmaisemaa suuntaviivojen viestiä on helppo uskoa, kun katsotaan kaaviota 1, jossa on esitetty komission kartellirikkomuksista yrityksille määräämät sakot vuodesta 1990 alkaen.⁴ Kaaviosta on havaittavissa sakkojen kokonaismäärän huomattava kasvu, joka ajoittuu uusien sakkosuuntaviivojen antamiseen vuonna 2006. Kun komission kartellirikkomuksista määräämien sakkojen kokonaismäärä ajanjaksolla 2000–2004 oli vajaa 3,5 miljardia euroa, oli vastaavan pituisella ajanjaksolla 2005–2009 sakkojen kokonaismäärä kasvanut jo lähes 9,5 miljardiin euroon.

Komission kartellitilastoista voidaan havaita myös toinen merkittävä seikka. Sakkojen kokonaismäärän kasvun lisäksi myös kartellirikkomuksesta yksittäiselle yritykselle määrättävät sakot ovat kasvaneet huomattavan suuriksi. Kymmenen suurimman yksittäiselle yritykselle

-
- 2 Ks. Joaquín Almunian puhe 3.4.2014, ”Fighting against cartels: A priority for the present and for the future”, saatavilla osoitteessa http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-281_en.htm, (luettu 15.10.2015)
 - 3 Suuntaviivat asetuksen n:o 1/2003/23 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta, EUVL C 210, 1.9.2006, s. 2. Jäljempänä käytän kyseisistä suuntaviivoista yksinkertaisesti nimitystä ”sakkosuuntaviivat” tai ”suuntaviivat”.
 - 4 Kaavio on noudettu komission kartellitilastoista, ja se sisältää komission määräämien kartellisakkojen kokonaismäärät ennen tuomioistuinkäsittelyä. Kaaviossa ei tosin ole huomioitu rahan aika-arvoa, mutta indeksoitujen arvojen esittäminen ei ole tässä artikkelissa suorittamani tarkastelun kannalta tarkoituksenmukaista. Kattavat tilastot saatavilla osoitteessa <http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf>, (luettu 15.10.2015, viimeiset päivitykset komissio on tehnyt 15.7.2015)

kartellirikkomuksesta määrätyn sakon keskiarvo lähenee 500:ttä miljoonaa euroa yritystä kohden.⁵

Sakkojen kohdalla kysymys on hallinnollisesta sanktiosta, jonka komissio langettaa kartellirikkomukseen syyllistyneelle yritykselle, ja näiden sanktioiden merkitys EU:n kilpailuoikeuden täytäntöönpanossa on suuri. Tämä johtuu siitä, että kartellien ehkäisemistä on lähestytty unionissa siitä lähtökohdasta, että sakoilla on saatava aikaan riittävä pelote sekä yrityksille, joiden maksettaviksi sakot määrätään (erityisestäävä vaikutus), että pelote sen estämiseksi, että muut yritykset päättäisivät ryhtyä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (jäljempänä ”SEUT”) 101 artiklan vastaiseen kilpailunrikkomukseen (yleisestäävä vaikutus). Kun riittävä pelote yritetään saavuttaa pääsääntöisesti hallinnollisen sanktiojärjestelmän kautta, johtaa tämä osaltaan sakkotason kasvuun. Kartellirikkomuksen johdosta yksilöihin kohdistettavia rikosoikeudellisia seuraamuksia ei unionissa ole ainakaan vielä säädetty.⁶

Kun sakkotason kasvua katsotaan rikkomukseen syyllistyneiden yritysten näkökulmasta, niille on yhä houkuttelevampaa esittää sakosta vapautumista ja sakon alentamista koskevia vaatimuksia EU-tuomioistuimessa⁷. Veljanovski havainnoi tilastoissaan, että uusien sakkosuuntaviivojen aikana 34 prosenttia niistä yrityksistä, joille komissio on määrännyt sakon kartellirikkomuksesta, on nostanut sakkokanteen EU-tuomioistuimessa.⁸ Kartelliasioiden lukumäärä unionin yleisessä tuomioistuimessa (jäljempänä ”EUYT”) ja unionin tuomioistuimessa (jäljempänä ”EUT”) onkin 2000-luvulla kasvanut.⁹ Muutoksenhaku on kartelliin syyllistyneiden yritysten näkökulmasta kannattavaa, sillä vuosina 1995–2004 noin 67 prosenttia niiden kanteista¹⁰ johti sakon alentamiseen tai sakosta vapauttamiseen EU-tuomioistuimessa.¹¹ Yleistyneiden sakkokanteiden myötä EU-tuomioistuimen rooli sakkojen muutoksenhakuinstanssina on kasvanut.

5 Ks. tilastojen saatavuudesta edellä alav. 3.

6 Sen sijaan joidenkin jäsenvaltioiden kansalliseen lainsäädäntöön sisältyy kartellirikkomuksen kriminalisointi (esim. Iso-Britannia ja Irlanti, ks. Wils 2005a, s. 50.). Äskettäin kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa Günsberg on katsonut, että perustelut ainoastaan hallinnolliselle kartellien vastaiselle täytäntöönpanolle eivät riitä, vaan kartellikäyttäytymisen tulisi saada yhteiskunnan tasolta osakseen merkittävää paheksuntaa, minkä vain rikosoikeudellinen järjestelmä mahdollistaa, ks. tarkemmin Günsberg 2015.

7 Käsitteellä EU-tuomioistuin viittaa tässä artikkelissa yleisesti sekä unionin tuomioistuimeen että unionin yleiseen tuomioistuimeen. Virkamiestuomioistuin rajataan käsitteen ulkopuolelle.

8 Veljanovski 2010b, s. 19. Veljanovskin tilastoiden lukema voidaan päivittää 35 prosenttiin, kun otetaan huomioon Innoluxin ja LG Displayn kanteet nestekidenäyttöpaneelien (LCD) kartellissa.

9 Haukka 2006, s. 259.

10 Kartelliasioihin liittyvät muutoksenhaut EU-tuomioistuimessa koskevat suurelta osin juuri kartellisakkojen määrää, sillä usein kantajat vaativat ensisijaisesti komission päätöksen kumoamista ja toissijaisesti kartellisakkojen määrän alentamista erinäisillä perusteilla. Tästä johtuen sakkojen alentamisvaatimusten käsittely muodostaa usein suuren osan itse tuomiota.

11 Harding ja Gibbs 2005, s. 365. Menestyksekkäiden kanteiden osuutta on analysoinut myös Veljanovski, joka on päätenyt noin 50 prosentin lukemaan vanhojen suuntaviivojen (ks. alav. 16) mukaisia päätöksiä koskeneiden kanteiden osalta, Veljanovski 2010a, s. 15 ja 16.

EU-tuomioistuimen roolia sakkojen muutoksenhakuinstanssina korostaa lisäksi se, että kartellien tutkintavalta ja niistä johtuvien seuraamusten määräämisvalta on molemmat uskottu komissiolle.¹² Lissabonin sopimuksen¹³ allekirjoittamisen ja sakkotason kasvun myötä voimistunut keskustelu kartellisakkojen rikosoikeudellisesta luonteesta ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen (jäljempänä ”EIS”) 6 artiklan vaatimuksista on sekin johtanut EU-tuomioistuimen merkityksen korostumiseen.¹⁴ Nämä tekijät tekevät osaltaan tästä artikkelista ajankohtaisen.

Ehkä merkittävin artikkelin ajankohtaisuuden puolesta puhuva tekijä on kuitenkin se, ettei EU-tuomioistuimen kartellisakkoja koskevaa oikeuskäytäntöä uusien sakkosuuntaviivojen ajalta ole vielä tiettävästi tarkasteltu tässä artikkelissa omaksutulla tai sitä vastaavalla tavalla.¹⁵ Artikkelissa tarkastelen EUYT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöä koskien komission määräämien kartellisakkojen alentamista ja niistä vapauttamista. Oikeuskäytäntöä tarkastelen siltä osin kuin riidanalaisessa päätöksessä on kysymys komission SEUT 101 artiklan rikkomuksen perusteella tekemästä kartellipäätöksestä, jossa komissio on soveltanut sakkoa määrätessään vuonna 2006 antamiaan sakkosuuntaviivoja.¹⁶ Rajauksen perusteella artikkelin tarkastelun ulkopuolelle jäävät muut SEUT 101 artiklan rikkomukset sekä ne kartellipäätökset, joissa komissio on soveltanut sakkoa laskiessaan vuoden 1998 sakkosuuntaviivoja.¹⁷ Myöskään oikeudenkäyntikulujen jakautumista osapuolten kesken ei tarkastella. Käytännössä tarkasteltavia kartellipäätöksiä koskevia EUYT:n ratkaisuja esiintyy vuodesta 2011 ja EUT:n ratkaisuja vuodesta 2012 alkaen.¹⁸

12 Toisin kuin esimerkiksi Suomessa, jossa SEUT 101 artiklan tai kilpailulain 5 §:n vastaiseen rikkomukseen syyllistyneelle yritykselle seuraamusmaksun määräa markkinaoikeus Kilpailu- ja kuluttajaviraston esityksestä. Ks. tarkemmin kilpailulin 12.8.2011/948 12 §.

13 Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, EUVL C 306, 17.12.2007.

14 Ks. tarkemmin Möschele 2011 viitteineen.

15 Kaikki aiemmat esitykset tarkastelevat pääsääntöisesti vanhojen suuntaviivojen mukaisia ratkaisuja. Ks. näistä esim. Harding ja Gibbs 2005 sekä Geradin ja Henry 2005, joihin viitataan myös myöhemmin tässä artikkelissa. Kattavat tilastolliset analyysit on koonnut Veljanovski 2010a ja 2010b.

16 Ks. edellä alav. 2. Mikäli viitataan komission aiempiin vuoden 1998 suuntaviivoihin (ks. seuraava alav.), mainitaan tämä nimenomaisesti. Vuoden 2006 suuntaviivoilla komissio muutti merkittävästi sakkon laskennassa soveltamiaan periaatteita, joita se käytännössä aina noudattaa määrätessään sakkoa kartelliryitykselle. Rajaus on artikkelin tavoitteiden näkökulmasta perusteltu, vaikkei suuntaviivoissa olekaan kyse sitovasta lainsäädännöstä. Artikkelissa on pureutu tarkemmin vanhojen vuoden 1998 suuntaviivojen ja uusien vuoden 2006 suuntaviivojen eroihin, vaan viittaa niihin ainoastaan siltä osin kuin se on tarkoituksenmukaista. Suuntaviivojen eroista etenkin kilpailunrikkomisen uusimisen kannalta ks. Karvinen 2011, s. 21–24, ja yleisemmin Leivo, Leivo, Huimala ja Huimala 2012.

17 Suuntaviivat asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa, EYVL C 9, 14.1.1998, s. 3.

18 Oikeuskäytännössä vakiintuneiden periaatteiden ja tulkintalinjojen hahmottamiseksi viitataan toki myös EU-tuomioistuimen aikaisempiin ratkaisuihin. EUYT:n ratkaisuja on seurattu 31.12.2014 saakka, sillä uudempia EUYT:n ratkaisuja ei prosessin keskeneräisyyden vuoksi ole tämän artikkelin tavoitteet huomioon ottaen tarkoituksenmukaista tarkastella. EUT:n osalta oikeuskäytäntöä on seurattu 15.10.2015 saakka.

Pyrin tarkastelun avulla selvittämään, onko EU-tuomioistuin suhtautunut myönteisemmin kantajien esittämiin sakosta vapautumista ja sakon alentamista koskeviin vaatimuksiin kuin aikaisemmin. Toisin sanoen tarkastelun kohteena on kysymys siitä, onko suurempi osa kantajien sakkokanteista johtanut sakon alentamiseen tai sakosta vapauttamiseen kuin aikaisemmin. Lisäksi pyrin selvittämään, ovatko sakkojen alentamisperusteet muuttuneet tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Oikeuskäytännön ja siinä tapahtuneiden muutosten kuvaamisen ohella pyrin myös asianmukaisissa kohdissa esittämään kritiikkiä tuomioistuimen toimintaa ja vallitsevaa oikeustilaa kohtaan. Artikkelin keskeisenä näkökulmana on kysymys siitä, miten EU-tuomioistuin on arvioinut komission uusien sakkosuuntaviivojen perusteella määräämiä sakkoja. Yksittäisiä komission päätöksiä ei tarkastella muilta osin kuin mitä tämän tavoitteen saavuttamiseksi on tarpeen. Erityisesti tarkastelun kohteena on myös EUYT:lle ja EUT:lle sakkojen osalta myönnetty täysi harkintavalta muuttaa komission SEUT 101 artiklan rikkomusten perusteella määräämien sakkojen määrää.

Kirjoituksessa etenen niin, että ensin kuvaan yleisellä tasolla komission toimivaltaa määrätä sakko kartelliin syyllistyneelle yritykselle sekä komission sakon laskennassa soveltamia periaatteita. Tarkastelun kohteena ovat komission toimivalta asetuksen 1/2003¹⁹ nojalla, sakkosuuntaviivojen mukaiset sakon laskentaperiaatteet sekä niin sanotun yhteistyötiedonannon²⁰ nojalla myönnettävät sakkoalennukset. Kartelliasioiden sovintomenettelyn jätän tarkastelun ulkopuolelle. Tarkoituksena on esittää lähtökohdat kartellisakon määräytymiselle unionin oikeudessa. Toisessa luvussa luon myös lyhyen yleiskatsauksen uusien sakkosuuntaviivojen aikaiseen sakkotasoon, jota on jo osin sivuttu tässä johdannossa, sekä viimeaikaiseen keskusteluun sakoista.²¹ Tämän jälkeen kolmannessa luvussa siirryn kuvaamaan EU-tuomioistuimen roolia muutoksenhakuinstanssina kartelliasioissa ja niitä lähtökohtia, joiden perusteella EU-tuomioistuin määrittää sakon lopullisen suuruuden. Neljännessä luvussa tarkastelen EUYT:n ja EUT:n oikeuskäytäntöä kartellisakkojen osalta. Lopuksi esitän johtopäätökset tarkastelun tuloksista.

19 Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16 päivänä joulukuuta 2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti), EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1–25. Tässä artikkelissa käytän asetuksesta yksinkertaisesti nimitystä ”täytäntöönpanoasetus” tai ”asetus 1/2003”.

20 Komission tiedonanto sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa, EUVL C 298, 8.12.2006, s. 17. Jäljempänä käytän kyseisestä tiedonannosta yksinkertaisesti nimitystä ”yhteistyötiedonanto”.

21 Artikkelin asettamien rajoitusten vuoksi kattavamman tarkastelun tekeminen ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan, ja erityisesti näiltä osin kiinnostuneen lukijan kannattaakin tutustua tarkemmin alaviitteissä ilmoitettuun lähdemateriaaliin.

2 KOMISSIO KARTELLISAKON MÄÄRÄÄJÄNÄ

Tässä luvussa selvitän, miten ja mitä säännöksiä noudattaen komissio määrittää sakon kartelliin syyllystyneille yrityksille. Tarkastelun kohteena on ensin täytäntöönpanoasetus 1/2003 ja sen mahdollistama komission laaja harkintavalta sakon suuruuden määrittämisessä. Tämän jälkeen selvitän yleispiirteisesti komission antamien sakkosuuntaviivojen ja niin sanotun yhteistyötiedonannon sisältöä. Lopuksi luon vielä yleiskatsauksen sakkotasoon vuoden 2006 sakkosuuntaviivojen ajalta ja viimeaikaiseen keskusteluun sakoista.

2.1 Täytäntöönpanoasetus

Komission täytäntöönpanovalta kartellirikkomuksissa ja muissa SEUT 101 artiklan mukaisissa kilpailuoikeudellisissa rikkomuksissa perustuu neuvoston asetukseen perustamissopimuksen 81 (nykyinen SEUT 101) ja 82 (nykyinen SEUT 102) artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta.²² Asetuksella uudistettiin unionin kilpailuoikeuden täytäntöönpanoa, joka perustui aikaisemmin asetukseen 17²³. Asetuksen 1/2003 artiklat vastaavat suurelta osin asetuksen 17 artikloita, ja näiltä osin asetusta 17 koskevalla oikeuskäytännöllä on yhä merkitystä.²⁴

Asetuksen 1/2003 säännöksillä on tarkoitus turvata kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano, ja tämän tavoitteen saavuttamiseksi komissiolle annetaan asetuksella laajat toimivaltuudet puuttua yritysten tai yritysten yhteenliittymien kilpailunrikkomuksiin.²⁵ Komissio voi muun muassa todettuaan SEUT 101 tai 102 artiklan rikkomuksen määrätä asianomaiset yritykset lopettamaan todetun rikkomisen (7 artikla) sekä määrätä välitoimenpiteistä (8 artikla) ja sitoumuksista (9 artikla).

Komission toimivallasta määrätä sakkoja SEUT 101 artiklaa rikkoneille yrityksille tai niiden yhteenliittymille säädetään asetuksen 23 artiklassa ja toimivallasta määrätä uhkasakkoja 24 artiklassa. Asetuksen 23 artiklan 1 kohdassa komissiolle annetaan toimivalta sakkojen määräämiseen tiettyjen menettelyllisten velvoitteiden rikkomisen, esimerkiksi puutteellisten tai harhaanjohtavien tietojen antamisen seurauksena. Saman artiklan 2 kohdan a alakohdassa komissiolle annetaan toimivalta määrätä yrityksille tai niiden yhteenliittymille sakko SEUT 101 tai 102 artiklan määräysten rikkomisesta, b alakohdassa asetuksen nojalla tehdyn välitoimenpiteiden määräämispäätöksen rikkomisesta ja c alakohdassa 9 artiklan nojalla tehdyn sitoumuksen noudattamatta jättämisestä. Tämän artikkelin tarkastelun kohteena on komission yrityksille tai niiden yhteenliittymille määräämät asetuksen 1/2003 23 artiklan 2 kohdan a alakohdan

22 Ks. alav. 18.

23 Asetus N:o 17, Perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus, JO 13, 21.2.1962, s. 204–211.

24 Jones ja Sufrin 2014, s. 924.

25 Ks. asetuksen johdannon 5 kohta.

mukaiset sakot kartellirikkomuksen seurauksena, ja niistä käytänkin yksinkertaisesti nimitystä ”kartellisakot” tai ”sakot”.

Täytäntöönpanoasetuksessa komissiolle jätetään laaja harkintavalta sakon suuruuden määrittämisessä. Asetuksen 23 artiklan 3 kohdan mukaan komission on sakon suuruutta määrätessään otettava huomioon sekä rikkomisen vakavuus että sen kesto. Komission harkintavaltaa rajoitetaan sakon suuruuden osalta asetuksessa vain siinä määrin, että kunkin rikkomiseen osallisen yrityksen tai yrityksen yhteenliittymän osalta sakko saa olla enintään kymmenen prosenttia sen edellisen tilikauden liikevaihdosta. Jos rikkominen liittyy yhteenliittymän jäsenten toimintaan, sakko saa olla enintään kymmenen prosenttia sellaisten jäsenten liikevaihtojen summasta, jotka toimivat niillä markkinoilla, joihin yhteenliittymän suorittama rikkominen vaikuttaa.²⁶ Näin ollen asetuksessa jätetään komissiolle hyvin laaja harkintavalta kartellirikkomukseen syyllystyneiden yritysten sakon suuruuden suhteen, kun huomioitavina tekijöinä ovat rikkomuksen vakavuus ja kesto, ja sakon suuruutta rajoittavat ainoastaan edellä kuvatut maksimiosuudet liikevaihdosta.²⁷

2.2 Sakkosuuntaviivat

Laajan harkintavallan seurauksena komission on erityisesti huolehdittava sakkokäytäntönsä tietynasteisesta ennakoitavuudesta ja puolueettomuudesta, jotta oikeusvarmuuden ja yhdenvertaisuuden periaatteet sen osalta toteutuisivat. Komissio antoikin vuonna 1998 sakkojen laskentaa koskevat suuntaviivat päätöstensä avoimuuden ja puolueettomuuden varmistamiseksi.²⁸ Suuntaviivoissa komissio kuvaa sakon suuruuden määrittämisessä soveltamansa laskentaperiaatteet ja huomioon ottamansa seikat. Kun vuoden 1998 suuntaviivoja oli sovellettu noin kahdeksan vuoden ajan, komissio katsoi aiheelliseksi uudistaa sakkojen laskennassa soveltamiaan periaatteita. Syyskuussa 2006 otettiin käyttöön uudet suuntaviivat sakkojen laskemiseksi.²⁹

Vuoden 2006 uudistuksella komissio pyrki lisäämään sakkojen pelotevaikutusta. Uudistuksen keskeisimmät osa-alueet olivat uusi niin sanottu osallistumismaksu, rikkomuksen keston vaikutus sakon määrään ja uusimisesta aiheutuva korotus sakkoon.³⁰ Uusien suuntaviivojen on katsottu yleisesti ilmentävän komission tiukentunutta linjaa SEUT 101 artiklassa tarkoitettuja kilpailunrikkomuksia kohtaan. Komission kartellirikkomuksista määräämien sakkojen suuruudet ovatkin kasvaneet huomattavasti uusien suuntaviivojen soveltamisen aikana.³¹

26 Ks. asetuksen 1/2003 23 artiklan 2 kohdan toinen ja kolmas alakohta.

27 Ks. esimerkiksi tuomio Dansk Rørindustri ym. v. komissio, C-189/02 P, EU:C:2005:408, 172 kohta.

28 Ks. alav. 16.

29 Ks. alav. 2.

30 Leivo, Leivo, Huimala ja Huimala 2012, s. 902.

31 Ks. Kaavio 1 ja aiheesta yleisesti esim. Möschel 2011, Connor 2011, Motta 2008, Torre 2010 ja Veljanovski 2010b.

On syytä huomata, että suuntaviivoissa ei ole kysymys sitovasta lainsäädännöstä. EUT on kuitenkin oikeuskäytännössään todennut suuntaviivojen laillisuuden ja katsonut, että niissä on kysymys käytännössä, joilla on tarkoitettu olevan vaikutuksia hallinnon ulkopuolella ja joista komissio voi poiketa erityistapauksissa vain sellaisin perustein, jotka ovat sopu-soinnussa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen kanssa.³² Käytännössä komissio lähtökohtaisesti aina noudattaa suuntaviivojaan, eikä se helposti poikkea niissä omaksumistaan kartellisakkojen määräämistä koskevista periaatteista. Seuraavaksi kuvaan lyhyesti näitä periaatteita.

Komissio käyttää kartellisakkojen laskennassa kaksivaiheista menettelyä. Ensiksi komissio määrittää niin sanotun perusmäärän kullekin rikkomukseen syyllistyneelle yritykselle tai yritysten yhteenliittymälle. Perusmäärä lasketaan myyntiarvon perusteella siten, että komissio ottaa huomioon yhteenlasketun myyntiarvon niille rikkomukseen suoraan tai epäsuorasti liittyville tavaroille tai palveluille, jotka yritys on myynyt Euroopan talousalueella (jäljempänä "ETA") sijaitsevalla asian kannalta merkityksellisellä maantieteellisellä alueella.³³ Myyntiarvolla on kartellisakkojen laskennassa se merkitys, että sakon perusmäärä lasketaan prosentiosuutena myyntiarvosta. Prosenttiosuus määritetään rikkomisen vakavuuden perusteella ja perusmäärä saadaan, kun tämän prosenttiosuuden mukainen osuus myyntiarvosta kerrotaan niiden vuosien lukumäärällä, joiden aikana rikkominen tapahtui. Prosenttiosuus voi suuntaviivojen 21 kohdan mukaan olla yleensä enintään 30 prosenttia.³⁴ Riippumatta osallistumisen kestosta komissio sisällyttää perusmäärään lisäksi määrän, joka on 15–25 prosenttia myyntiarvosta (osallistumismaksu).

Kun komissio on määrittänyt sakon perusmäärän, se voi vielä mukauttaa sitä korottamalla tai alentamalla. Suuntaviivojen 28 kohdassa luetellaan esimerkkejä raskauttavista seikoista, joiden perusteella komissio voi korottaa perusmäärää. Tällaisia raskauttavia seikkoja ovat muun muassa uusiminen, yhteistyöstä kieltäytyminen ja yrityksen rooli kartellin alkuunpanijana tai johtajana. Perusmäärää voidaan korottaa myös pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi.³⁵ Joka tapauksessa on otettava huomioon, ettei asetuksen 1/2003 mukaista lakisääteistä enimmäismäärää (10 prosenttia yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta) ylitetä.

Lieventävien seikkojen perusteella sakon perusmäärää voidaan alentaa suuntaviivojen 29 kohdan mukaan esimerkiksi, kun kyseessä on tuottamuksellinen rikkomus, yrityksen osuus on ollut huomattavan vähäinen tai se on tehnyt komission kanssa sellaista yhteistyötä, joka ei kuulu

32 Tuomio Dansk Rørindustri ym. v. komissio, EU:C:2005:408, 209 ja 210 kohdat.

33 Myös ETA-alueen ulkopuolinen myynti on tietyissä tapauksissa mahdollista ottaa huomioon. Ks. sakkosuuntaviivojen 18 kohta.

34 Kartellisakkojen todetaan sijoittuvan yleensä asteikon yläpäähän, koska kyseessä on vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rikkomus, ks. suuntaviivojen 23 kohta.

35 Lisäksi suuntaviivoissa mainitaan vielä sakon korottaminen ansaitsemattoman voiton määrän saavuttamiseksi. Komissio korottaa sakkoa, jos korottaminen on tarpeen, jotta sakko ylittäisi rikkomisen ansiosta saavutetun ansaitsemattoman voiton määrän, ks. suuntaviivojen 31 kohta.

yhteistyötiedonannon soveltamisalaan ja joka menee yrityksen lakisääteisiä yhteistyövelvoitteita pidemmälle. Yhteistyö komission kanssa, jota tarkastellaan seuraavassa alaluvussa lyhyesti, voikin johtaa tuntuviin sakkoalennuksiin ja jopa sakoista vapauttamiseen yhteistyötiedonannon perusteella. Suuntaviivojen 35 kohdassa todetaan vielä, että poikkeustilanteissa komissio voi pyynnöstä ottaa huomioon yrityksen maksukyvyttömyyden erityisissä sosiaalisissa ja taloudellisissa olosuhteissa.³⁶

Karvinen on esittänyt vuoden 2006 sakkosuuntaviivojen mukaisesta sakkojen laskennasta osuvan kiteytyksen, joka hieman täydennettynä on seuraavanlainen:³⁷

$$OM (\% \times MA) + V (\% \times MA) \times K(v) = PM$$

$$PM + RASK (\% \times PM) - LIEV (\% \times PM) + PEL = YEL/LM (\leq 10 \% KLV)$$

$$YEL - LEN (\% \times YEL) = LM (\leq 10 \% KLV)$$

Vaikka komissio esittää suuntaviivoissaan yleiset sakon laskentamenetelmät, se ei kuitenkaan ole sidottu näihin menetelmiin. Asian erityispiirteiden vuoksi tai pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi komissio voi poiketa suuntaviivoissa esittämistään menetelmistä.³⁸ Poikkeamisen on kuitenkin oltava sopusoinnussa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen kanssa.³⁹ Mahdollisuus poiketa suuntaviivojen menetelmistä ilmentää hyvin komission laajaa harkintavaltaa sakon suuruuden määrittämisessä. Lisäksi komissio käyttää laajaa harkintavaltaa suuntaviivojensa mukaisissa rajoissa, kun se määrittää laskennassa huomioitavia prosenttiosuuksia. Se ei siten määrää sakkoa ”mekaanisesti” puhtaasti aritmeettisen laskutoimituksen perusteella. Voidaan kuitenkin katsoa, että oikeusvarmuuden periaate edellyttää komissiolta tietynasteista johdonmukaisuutta suuntaviivojen soveltamisessa. Näin ollen kartelliyritys voi esimerkiksi haarukoimalla ja komission sakkokäytäntöön tutustumalla tehdä joitain arvioita kartellin paljastuessa sille määrättävän sakon suuruudesta soveltamalla suuntaviivojen menetelmiä kyseisen kartellin olosuhteisiin.

2.3 Leniency

Kartelliin osallistuvat yritykset ovat usein hyvin tietoisia toimintansa laittomuudesta ja pyrkivät salaamaan toimintansa sekä estämään kartellin paljastumisen kaikin mahdollisin keinoin. Tämän seurauksena kilpailuviranomaisten on vaikea paljastaa olemassa olevia kartelleja. Helpottaakseen kartellien paljastumista komissio myöntää täyden vapautuksen kartellisakoista kartellin ensimmäisenä komissiolle ilmiantaneelle osallistujayritykselle. Myöhemmin komissiolle tietoja toimittaneille kartelliin osallistuneille yrityksille komissio myöntää sakkoalennuksia, jos

36 Pelkkä epäedullinen tai tappiollinen taloudellinen tilanne ei komission mukaan riitä sakkoalennuksen myöntämiseen, vaan alennus edellyttää, että ”esitetään objektiiviset todisteet siitä, että sakon määrääminen näissä suuntaviivoissa vahvistetuilla edellytyksillä vaarantaisi väistämättä kyseisen yrityksen elinkelpoisuuden ja muuttaisi sen omaisuuserät täysin arvottomiksi”, ks. suuntaviivojen 35 kohta.

37 Ks. Karvisen alkuperäinen esitystapa, Karvinen 2011, s. 23.

38 Suuntaviivojen 37 kohta.

39 Ks. edellä alav. 31.

yrityksen toimittamat tiedot auttavat komissiota osoittamaan kilpailusääntöjen rikkomisen ja mikäli tiedot täyttävät yhteistyötiedonannon vaatimukset.

Leniencyllä, eli seuraamusten alentamisella ja seuraamuksista vapauttamisella, onkin kartellien paljastumisen kannalta suuri merkitys. Viime vuosina suurin osa kartellitutkinnoista, joihin komissio on ryhtynyt, on käynnistynyt leniencyä hakeneen niin sanotun whistleblower-yrityksen ilmiannosta. Joitakin merkittäviä tapauksia on kuitenkin alettu tutkia komission omasta aloitteesta.⁴⁰ Leniency-menettelyn vaikutukset komission määräämiin kartellisakkoihin ovatkin ilmeiset, sillä suurimmassa osassa kartellitapauksista vähintään yhdelle kartelliryitykselle myönnetään sakkovapautus tai huomattava sakkoalennus yhteistyötiedonannon nojalla.⁴¹

Komissio antoi ensimmäisen yhteistyötiedonantonsa⁴² vuonna 1996, ja sitä uudistettiin vuonna 2002 annetulla tiedonannolla⁴³. Komission tällä hetkellä soveltama yhteistyötiedonanto on vuodelta 2006, ja sen tarkoituksena on tehdä aiempaa läpinäkyvämmäksi vaatimukset, jotka leniencyä hakevan yrityksen on täytettävä. Tiedonanto alkaa johdannolla, jonka jälkeen toisessa jaksossa käsitellään olosuhteita, joiden täytyessä yritykselle myönnetään sakkovapautus.⁴⁴ Kolmannessa jaksossa käsitellään sakkojen lieventämisen edellytyksiä.⁴⁵

Yrityksen antamat tiedot voivat riittää perusteeksi vapauttaa yritys sakoista, jos tiedot vaikuttavat ratkaisevasti tutkimuksen aloittamiseen tai kilpailusääntöjen rikkomisen toteamiseen ja jos tietyt lisäedellytykset täyttyvät.⁴⁶ Sakkovapautus myönnetään ensimmäiselle edellytykset täyttävät tiedot toimittavalle kartelliryitykselle. Whistleblower-yrityksen on annettava yrityslausunto, joka sisältää erityiset tiedot kartellista, kuten kartellin kuvauksen, asianosaisten nimet, asemat, toimistojen sijainnit ja tarvittaessa jopa yksilöiden kotiosoitteet sekä hakemuksen tueksi toimitettuihin todisteisiin liittyvät merkitykselliset selvitykset.⁴⁷ Lisäksi yrityksen on toimittava jatkuvassa yhteistyössä komission kanssa eikä yritys saa esimerkiksi ryhtyä väitettyyn kartelliin liittyvien tietojen tai todisteiden tuhoamiseen tai paljastaa jättäneensä sakoista vapauttamista koskevan hakemuksen.⁴⁸ Tiedonannon toisessa jaksossa kuvataan myös menettely sakkovapautuksen hakemiseksi.⁴⁹

40 Ks. näistä esim. komission päätös COMP/39.165, Tasolasi, EUVL C 127, 24.5.2008, s. 9, komission päätös COMP/E-1/38.823, Hissit ja liukuportaat, EUVL C 75, 26.3.2008, s. 19 ja komission päätös COMP/38.432, Ammattikäyttöön tarkoitettu kuvanauha, EUVL C 57, 1.3.2008, s. 10. Ks. myös Whish ja Bailey 2015, s. 295 ja 296.

41 Tarkemmista tilastoista kiinnostuneen lukijan kannattaa tutustua tältä osin Veljanovskin tilastoihin, Veljanovski 2010b, s. 16 ja 17.

42 Komission tiedonanto sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa, EYVL C 207, 18.7.1996, s. 4.

43 Komission tiedonanto sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa, EYVL C 45, 19.2.2002, s. 3.

44 Yhteistyötiedonannon, ks. edellä alav. 19, 8–22 kohdat.

45 Ibid. 23–30 kohdat.

46 Ibid. 4 kohta.

47 Ibid. 9 kohta.

48 Ibid. 12 kohta.

49 Ibid. 14–22 kohdat.

Jos yritys ei täytä sakkovapautukselle asetettuja vaatimuksia, on mahdollista, että komissio myöntää sille sakkoalennuksen. Edellytyksenä on, että yritys toimittaa komissiolle väitetystä kilpailusääntöjen rikkomisesta todisteita, joilla on ”merkittävää lisäarvoa suhteessa komission hallussa jo oleviin todisteisiin”.⁵⁰ Tällöin komissio voi myöntää yritykselle 20–50 prosentin alennuksen kartellisakoista.⁵¹ Keskeistä on, ettei mikä tahansa kartelliryityksen komission toimintaa edistävä menettely automaattisesti johda sakoista vapauttamiseen tai sakkojen alentamiseen. Sakkoalennuksenkin suhteen joudutaan tekemään rajanvetoja ja operoimaan tulkinnanvaraisten käsitteiden ja tilanteiden parissa. Sakkoalennuksen saaneen yrityksen lopullisen sakon ja sakkoalennuksen suuruuden määrää viime kädessä EU-tuomioistuin.

2.4 Nykyinen sakkotaso

Jotta EU-tuomioistuimen kartellisakkoja koskevaa oikeuskäytäntöä komission uusien suuntaviivojen ajalta ymmärtäisi paremmin, tehdään tässä lyhyt yleiskatsaus komission viimeaikaiseen sakkokäytäntöön ja sitä koskevaan keskusteluun. Kuten yllä todettiin, ovat uudet suuntaviivat merkinneet komission selkeästi kiristynyttä otetta kartelleja kohtaan. Oikeuskirjallisuudessa kartellisakkojen kohonneesta määrästä on esitetty erilaisia arvioita. Esimerkiksi Connor esittää kartellisakkojen ankaruuden yli kuusinkertaistuneen vuoden 1998 suuntaviivojen mukaisten sakkojen ankaruuteen verrattuna.⁵² Selkeä sakkotason nousu on havaittavissa myös komission tilastoista, joista nähdään kartellisakkojen määrien huomattava kasvu 2000-luvun aikana. Sakkojen kokonaismäärän lisäksi myös rikkomuksesta yksittäiselle yritykselle määrätty sakot ovat kasvaneet suuriksi. Sakon suuruuden kasvaessa kantajalle mahdollisesti kannettavaksi jäävien oikeudenkäyntikulujen suhde sakkoalennuksen odotusarvoon nähden pienenee, mikä tekee muutoksenhausta houkuttelevampaa kartellisakkoon tuomitun yrityksen näkökulmasta. Koska sakkojen suuruudet ja kartelliasioiden lukumäärä EU-tuomioistuimessa ovat kasvaneet viime vuosien aikana, voidaan sanoa, että myös tuomioistuimen merkitys kartellisakkojen muutoksenhakuinstanssina on kasvanut.

Sakkotason nousua on myös kommentoitu paljon oikeuskirjallisuudessa. Taustalla on pyrkimys luoda optimaalinen täytäntöönpanojärjestelmä ja ehkäistä kartelleja

50 Ibid. 24 ja 25 kohdat.

51 Ibid. 26 kohta.

52 Ks. Connor 2011, jossa Connor esittää kartellisakkojen ankaruuden mittarina sakkojen suhteen myyntiarvoon EU:ssa (“severity in this article is measured by the ratio of fines imposed to affected sales in the European Union”). Toisaalta myös vastakkaisia näkemyksiä on esitetty. Ks. Heikinsalmi 2008, s. 168, jossa Heikinsalmi havainnoi, ettei sakkotaso vuonna 2008 uusien suuntaviivojen nojalla annettujen päätösten osalta ole juuri muuttunut välittömästi suuntaviivoja edeltäneisiin päätöksiin verrattuna. Heikinsalmi käyttää vertailulukuna keskimääräistä yrityskohtaista ja kartellikohtaista sakkoa. Pidän kuitenkin Heikinsalmen lähestymistapaa epätarkoituksenmukaisena, sillä kartellisakkojen yritys- tai kartellikohtainen keskiarvo ei ole näin lyhyellä aikavälillä tarkoituksenmukainen vertailuluku, kun otetaan huomioon kunkin kartellin erot niiden vakavuudessa ja kestossa. Selvää on, että vakavan ja pitkään jatkuneen kartellin sakkotaso on keskimäärin korkeampi kuin pienimuotoisemman ja lyhyempään jatkuneen kartellin.

mahdollisimman tehokkaasti. Osa kommentoijista on pitänyt nykyistä sakkotasoa vieläkin liian lievänä optimaalisen pelotevaikutuksen ja kartellien ehkäisemisen kannalta.⁵³ Valtaosa kommentoijista vaikuttaisi kuitenkin olevan sitä mieltä, että nykyinen sakkotaso on sopiva tai jopa liian korkea optimaalisen pelotevaikutuksen kannalta.⁵⁴ Muun muassa Motta on katsonut, että riittävän pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi sakkojen tason nostaminen ei ole enää tarkoituksenmukaisin keino, vaan sen sijaan olisi keskityttävä lisäämään kartellien paljastumisen todennäköisyyttä.⁵⁵ Pelotevaikutus kasvaa oletettavasti myös kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon vahvistumisen myötä, vaikkei pelotetta mainitakaan uudessa kilpailuoikeudellisessa vahingonkorvausdirektiivissä.⁵⁶ EU-tuomioistuin on kuitenkin oikeuskäytännössään katsonut, että oikeus vahingonkorvaukseen vahvistaa unionin kilpailusääntöjen operatiivista luonnetta ja tekee kilpailua rajoittavista toimista vähemmän houkuttelevia.⁵⁷

Toisaalta myös kartellisakkojen ennustettavuuden ja pelotevaikutuksen yhteydestä on esitetty erilaisia näkemyksiä. Motta toteaa, että komission olisi pyrittävä kaventamaan harkintavaltaansa ja tekemään sakkojen laskennasta mahdollisimman ennustettavaa ja automaattista.⁵⁸ Toisinaan taas on katsottu, että ennustettavuus lisää kartellirikkomusten todennäköisyyttä, koska rikkomusta harkitsevat yritykset pystyvät helpommin laskemaan odotettavissa olevat sanktiot menettelystään.⁵⁹ Nykyisin kartelliyritykset pystyvätkin suuntaviivojen perusteella laskemaan joitain arvioita siitä, minkä suuruinen sakko kartellin paljastumisesta seuraisi. Tämä voi osaltaan lisätä kartellirikkomusten houkuttelevuutta ja auttaa niiden toteuttamisen suunnittelussa. Toisaalta sakkojen ennustettavuus voi vaikuttaa myös positiivisesti kartellien paljastumista ajatellen, jos ”whistleblower”-yritys esimerkiksi laskee suuntaviivojen avulla saamansa kilpailuedun arvon sen kilpailijoihin nähden ja päätyy tämän perusteella ilmiantamaan kartellin komissiolle.

53 Ks. keskustelusta esimerkiksi Bucciorossi ja Spagnolo, *Optimal Fines in the era of whistleblowers* (London: CERP/Discussion Paper No.5465, Tammikuu 2006.). Toisaalta on huomattava, että suuri osa näistä kommenteista ajoittuu vuoden 2006 suuntaviivoja edeltävään aikaan.

54 Ks. esimerkiksi Motta 2008 ja Möschel 2011 viittauksineen.

55 Motta 2008, s. 215 ja 216. Muita Mottan mainitsemia keinoja lisätä pelotevaikutusta ovat muun muassa yksityisoikeudellinen vahingonkorvaus sekä erinäiset yksilöihin kohdistuvat sanktiot.

56 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti), EUVL L 349, 5.12.2014, s. 1–19.

57 Tuomio *Courage Ltd vastaan Bernard Crehan ja Bernard Crehan vastaan Courage Ltd ym.*, C-453/99, EU:C:2001:456, 27 kohta. Myös kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvausdirektiiviin liittyvissä valkoisessa ja vihreässä kirjassa nostettiin esille vahingonkorvauksen merkitys yleisestävän vaikutuksen kannalta, ks. vihreä kirja, s. 3 ja 4 ja valkoinen kirja, s. 3. Yleisestävän vaikutuksen merkitys on huomioitu myös oikeuskirjallisuudessa, ks. esim. Castrén ja Puskala 2015, s. 384.

58 Motta 2008, s. 216.

59 Ks. esim. Haukka 2006, s. 271.

Lissabonin sopimuksen allekirjoittamisen myötä on sakkojen osalta herännyt keskustelu myös EIS 6 artiklan ja sitä koskevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (jäljempänä ”EIT”) oikeuskäytännön asettamien vaatimusten täyttämisestä.⁶⁰ Tämä yhdistyy keskusteluun siitä, onko kartellisakoissa kysymys rikosoikeudellisista seuraamuksista.⁶¹ Ankara sakkokäytäntö on ajoittain katsottu jopa lainvastaiseksi, kun komission rooli rikkoo vallan kolmijaon periaatetta (”separation of powers”) ja EIS:ta.⁶² EUT on kuitenkin tähän asti katsonut täyden harkintavallan täyttävän EIS 6 artiklan ja EIT:n sitä koskevan oikeuskäytännön vaatimukset.⁶³

Edellä viitattuihin keskusteluihin ei kuitenkaan ole tämän artikkelin rajoissa mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan perehtyä syvällisemmin. Olennaista on ymmärtää, että kyseiset seikat aiheuttavat yhä enemmän paineita EU-tuomioistuimen sakkoja koskevaa arviointia kohtaan. Ympäristö vaikuttaa väistämättä tuomioistuimen omaksumiin tulkintoihin unionin oikeuden sisällöstä. Esimerkiksi Raitio on katsonut, että Euroopan unionin tuomioistuimessa korostuu toisinaan, erityisesti kiperien tapausten yhteydessä, praktinen päättely ja siihen liittyen periaate- ja tavoitepainotteinen argumentaatio.⁶⁴

3 EU-TUOMIOISTUIN MUUTOKSENHAKUINSTANSSINA

Tässä luvussa tarkastelen EU-tuomioistuinta muutoksenhakuinstanssina kartelliasioissa. Tarkoituksena on esittää lähtökohdat siitä, minkä säännösten nojalla EU-tuomioistuin tutkii komission päätösten lainmukaisuuden ja puuttuu komission määräämään kartellisakkoon. Ensiksi tarkastelen lyhyesti tuomioistuimen harjoittamaa laillisuusvalvontaa ja mahdollisuutta kumota komission päätös. Tällöin kysymys on tilanteesta, jossa tuomioistuin arvioi komission prosessin asianmukaisuutta ja todisteiden riittävyttä. Toisessa alaluvussa pureudun tarkemmin tuomioistuimelle säädettyyn täyteen harkintavaltaan muuttaa komission kartellipäätöstä seuraamusten osalta.⁶⁵

3.1 Toimivalta kumota komission päätös

Tuomioistuincontrollia koskeva lähtökohhta EU:ssa on, että EU-tuomioistuin harjoittaa unionin

60 Ks. esim. Möschel 2011 viitteineen.

61 Esimerkiksi Wilsin mukaan SEUT 101 ja 102 artiklojen rikkomisesta määrättävät sanktiot ovat luonteeltaan rikosoikeudellisia, vaikkakin asetuksessa 1/2003 nimenomaisesti todetaan, etteivät sanktiot ole luonteeltaan rikosoikeudellisia, Wils 2005a, s. 76 ja 77. Ks. myös jäljempänä alav. 82.

62 Möschel 2011. Möschel näkee juuri sakkotason huomattavan nousun ongelmallisena EIS:n kannalta, kun taas esimerkiksi Wils on sitä mieltä, että EIS:n kannalta sakkotason nousulla ei ole merkitystä, vaan huomiota on kiinnitettävä lainsäädännön mahdollistamaan maksimisakkoon, Wils 2010, s. 18.

63 m. v. komissio, C-501/11 P, EU:C:2013:522, 30–39 kohdat.

64 Raitio 2013, s. 222.

65 Oikeuskirjallisuudessa on puhuttu osuvasti EU-tuomioistuimen kolmesta roolista kartellien muutoksenhakuinstanssina. Tuomioistuimen tehtävänä on tarkastaa komission prosessin asianmukaisuus, käydä läpi komission suorittama sakon laskenta sekä arvioida todisteiden riittävyys. Ks. esim. Harding ja Joshua 2010, s. 188.

toimielinten laillisuusvalvontaa, eikä se siten puutu tarkoituksenmukaisuuskysymyksiin. Pääsääntö on kirjattu SEUT 263 artiklaan, jonka mukaan tuomioistuimella on toimivalta tutkia kanne, jonka perusteena on toimivallan puuttuminen, olennaisen menettelymääräyksen rikkominen, perussopimusten tai niiden soveltamista koskevan oikeussäännön rikkominen taikka harkintavallan väärinkäyttö. Kysymys on kanteista EU:n toimielinten päätösten kumoamiseksi eli niin sanotuista kumoamiskanteista, jotka ovat luonteeltaan hallinto-oikeudellisia.⁶⁶ Tällaisella kanteella kartellirikkomukseen komission mielestä syyllistynyt yritys voi saattaa EU-tuomioistuimen arvioitavaksi komission kartellipäätöksen lainmukaisuuden ja vaatia päätöksen kumoamista yritystä koskevilta osin. Tällöin kysymykseen tulee esimerkiksi vetoaminen siihen, että komission päätös on SEUT 101 artiklan vastainen tai että komissio on olennaisesti rikkonut jotain menettelymääräystä. Hyväksytty kanne johtaa siihen, että tuomioistuin kumoaa komission tekemän päätöksen vaadituilta osin. EU-tuomioistuin ei voi tällöin asettaa uutta päätöstä kumotun tilalle, vaan sen voi tehdä ainoastaan komissio itse.⁶⁷

Hyväksyessään kumoamiskanteen EU-tuomioistuin kumoaa komission päätöksen SEUT 264 artiklan nojalla. EU-tuomioistuin ei kuitenkaan aina kumoa päätöstä kokonaisuudessaan, vaan kumoamiskanteen kohteena oleva toimi kumotaan vain siltä osin kuin kanne on perusteltu.⁶⁸ EUT on todennut, ettei kumoaminen kokonaisuudessaan ole mahdollista silloin, kun on ilmeisen selvää, että kanneperuste voi johtaa vain osittaiseen kumoamiseen.⁶⁹

Kumoamiskanteet käsittelee ensimmäisenä asteena EUYT. Sen päätöksistä voi valittaa EUT:hen oikeuskysymysten osalta. Jos EUT päättää kumota EUYT:n ratkaisun, sen on ratkaistava asia itse tai palautettava asia uudelleen EUYT:n käsiteltäväksi. Tämä käy ilmi EUT:n perussäännön 61(1) artiklasta.⁷⁰

Kartellisakkojen osalta kumoamiskanteet ovat merkityksellisiä siinä mielessä, että kartelliyritykset vaativat yleensä kanteissaan ensisijaisesti komission kartellipäätöksen osittaista kumoamista tietyn itseään koskevilta osin ja toissijaisesti niille määrätyn sakon alentamista. Mikäli kumoamisvaatimus hyväksytään EU-tuomioistuimessa, ja tuomioistuin esimerkiksi katsoo, ettei yritys ole syyllistynyt väitettyyn kartellirikkomukseen, ei tuomioistuimen ole tarvetta lausua sakon alentamisvaatimuksesta.⁷¹ Jos taas kumoamisvaatimus hyväksytään vain osittain, on tuomioistuimen yleensä lausuttava kartellisakon suuruudesta täyden harkintavaltansa nojalla. Näin käy myös tilanteessa, jossa kumoamisvaatimus hylätään kokonaisuudessaan, ja kantaja on esittänyt toissijaisesti sakon alentamista koskevan vaatimuksen.

66 Raitio 2013, s. 181.

67 Ibid. s. 183.

68 Ks. esimerkiksi tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, C-441/11 P, EU:C:2012:778, 36 kohta.

69 Ibid. 37 kohta.

70 EUT:n perussääntö on liitetty perussopimuksiin pöytäkirjana N:o 3. Artiklassa määrätään, että mikäli EUYT:n ratkaisu kumotaan, voi EUT ratkaista asian lopullisesti itse, jos asia on ratkaisukelpoinen, tai palauttaa asian EUYT:n käsiteltäväksi. Ks. myös esim. tuomio Abdulrahim v. neuvosto ja komissio, C-239/12 P, EU:C:2013:331, 86 ja 87 kohdat.

71 Ks. esim. tuomio 10.10.2014, Soliver v. komissio, T-68/09, EU:T:2014:867.

3.2 TÄYSI HARKINTAVALTA SAKON OSALTA

EU-tuomioistuimen harjoittamaa laillisuusvalvontaa täydentää⁷² tuomioistuimen täysi harkintavalta, josta säädetään SEUT 261 artiklassa. Artiklan mukaan ”asetuksissa, joita Euroopan parlamentti ja neuvosto yhdessä perussopimusten nojalla antavat taikka joita neuvosto perussopimusten nojalla antaa, voidaan antaa Euroopan unionin tuomioistuimelle täysi harkintavalta näissä asetuksissa säädettyjen seuraamusten osalta.” Artiklalla EU:n lainsäätäjälle luodaan kompetenssi antaa EU-tuomioistuimelle täysi harkintavalta asetuksissa tarkoitettujen seuraamuksien osalta. Näin onkin menetelty edellä käsitellyn asetuksen 1/2003 kohdalla. Asetuksen 31 artiklassa säädetään, että ”yhteisöjen tuomioistuimella on täysi harkintavalta tutkiessaan valitukset päätöksistä, joilla komissio on määrännyt sakon tai uhkasakon. Se voi poistaa sakon tai uhkasakon taikka alentaa tai korottaa sitä.”

Laillisuusvalvonta tarkoittaa sitä, että tuomioistuimen toimivalta rajoittuu komission päätösten lainmukaisuuden tarkastamiseen, jolloin sillä on ainoastaan oikeus kumota komission lainvastaiset toimenpiteet ilman, että tuomioistuimella on toimivaltaa muuttaa niitä tai asettaa niiden tilalle omaa päätöstään. Kun asetuksessa 1/2003 tuomioistuimelle on kuitenkin SEUT 261 artiklan nojalla säädetty kartellisakkojen osalta täysi harkintavalta, ei tuomioistuimen toimivalta rajoitu pelkästään komission päätösten lainmukaisuuden valvontaan. EU-tuomioistuimella on täyden harkintavaltansa nojalla oikeus muuttaa komission päätöstä tai asettaa komission päätöksen sijaan oma päätöksensä. Tuomioistuimella on tällöin toimivaltaa sekä oikeuskysymysten että tosiseikkojen arvioinnissa. Se voi myös ottaa huomioon tarkoituksenmukaisuus- tai kohtuullisuusnäkökohtia. Sakkoihin tuomittu kantajayritys voi siten yrittää vedota esimerkiksi kohtuullisuus- tai suhteellisuusperiaatteeseen sakkojen alentamiseksi.

Täyden harkintavallan osalta herää kysymys siitä, voiko tuomioistuin täyden harkintavaltansa nojalla muuttaa sakkojen suuruutta ilman, että se on löytänyt varsinaista lainvastaisuutta tai virhettä komission päätöksestä? EUT on katsonut, että täyden harkintavallan nojalla ”tuomioistuin voi muuttaa riidanalaista toimea, jopa silloin, kun sitä ei kumota, ja ottaa huomioon kaikki tosiseikat muuttaakseen esimerkiksi sakon määrää”.⁷³ Näin ollen EU-tuomioistuin voi

72 Oikeuskirjallisuudessa puhutaan toisinaan täydestä harkintavallasta poikkeuksena pääsääntönä harjoitettavaan laillisuusvalvontaan. Pidän kuitenkin tätä terminologiaa hieman epätarkoituksenmukaisena, sillä täysi harkintavalta ei syrjäytä tai rajoita pääsääntöisesti tuomioistuimen harjoittamaa laillisuusvalvontaa, vaan pikemminkin täydentää sitä.

73 Tuomio Prym and Prym Consumerv.komissio, C-534/07 P; EU:C:2009:505, 86 kohta. Toinen viime aikoina keskustelua herättänyt kysymys täyden harkintavallan käytön suhteen liittyy SEUT 261 artiklan ja asetuksen 1/2003 sanamuotojen eroavaisuuteen ja siihen, voidaanko täyden harkintavallan katsoa ulottuvan pelkkiä seuraamuksia laajemmalle. SEUT 261 artiklassa puhutaan täyden harkintavallan antamisesta EU-tuomioistuimelle seuraamusten osalta, kun taas asetuksen 1/2003 31 artiklassa todetaan tuomioistuimella olevan täysi harkintavalta ”tutkiessaan valitukset päätöksistä, joilla komissio on määrännyt sakon tai uhkasakon”. Ks. tästä keskustelusta tarkemmin esim. Gerard 2010, s 5–7 sekä tässä alaviitteessä viitattu tuomion kohta, jossa todetaan, että täyden harkintavallan nojalla ”tuomioistuin voi muuttaa riidanalaista toimea, jopa silloin, kun sitä ei kumota, ja ottaa huomioon kaikki tosiseikat muuttaakseen esimerkiksi sakon määrää”.

myös kumoamatta komission päätöstä muuttaa täyden harkintavaltansa nojalla sakkojen suuruutta.

Oikeuskirjallisuudessa on huomautettu, ettei EU-tuomioistuimissa ole kuitenkaan ollut täysin johdonmukainen käyttäessään täyttä harkintavaltansa, vaan sakkojen haastaminen tuomioistuimissa on johtanut erilaisiin lopputuloksiin.⁷⁴ Usein tuomioistuin on päättänyt puuttua komission määräämään sakon määrään ainoastaan, jos komissio on epäonnistunut itse itsellensä asettamiensa suuntaviivojen tai yhteistyötiedonannon noudattamisessa.⁷⁵ Tästä huolimatta oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että suhteellisuusperiaatteen tai kohtuullisuusperiaatteen rikkominen saattaisi yksittäistapauksessa johtaa sakon määrän uudelleenarviointiin, vaikka komission voitaisiinkin katsoa noudattaneen suuntaviivojen ja yhteistyötiedonannon periaatteita.⁷⁶ EUYT onkin ajoittain todennut, että sillä on velvollisuus tutkia sekä sakkosuuntaviivojen mukaisten periaatteiden noudattaminen että sakkojen suhteellisuus rikkomuksen vakavuuteen ja kestoon nähden.

Suuntaviivat eivät siten rajoita EU-tuomioistuimen arviointia kartellisakoista. Määrätessään täyden harkintavaltansa nojalla kartellisakon lopullista määrää EUYT on todennut eräässä tuomiossaan, että ”suuntaviivat eivät rajoita sakon määräämistä [unionin] tuomioistuimissa, joilla on tältä osin asetuksen [1/2003/31 artiklan] nojalla täysi harkintavaltat.”⁷⁷ Saman tuomion seuraavassa kappaleessa tuomioistuin jatkaa:

”Lisäksi on muistettava, että rikkomisten vakavuus on määritettävä erittäin monien seikkojen, kuten erityisesti asian ominaispiirteiden, asiayhteyden ja sakkojen ennaltaehkäisevän vaikutuksen perusteella, vaikka huomioon otettavista arviointiperusteista ei ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa... [Yleisen tuomioistuimen] on kuitenkin valvottava, onkomäärätyn sakon määrä oikeassa suhteessa kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuteen ja kestoon sekä punnittava keskenään kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta ja niitä seikkoja, joihin kantaja vetoaa.”⁷⁸

EU-tuomioistuin on siis selvästi ottanut etäisyyttä komission suuntaviivoihin ja korostanut asemaansa täyden harkintavallan käyttäjänä kartellisakkoa määrittäessään. Tuomioistuimen sakkoarviointiin voivat vaikuttaa lukemattomat ennalta määrittelemättömät tapauskohtaiset

74 Ks. Forrester 2011, s. 191 ja siinä viitatu oikeustapaukset.

75 Ks. esimerkiksi Geradin ja Henry 2005, erityisesti s. 48, Haukka 2006, s. 267 ja Forrester 2011, s. 191 ja 192.

76 Haukka 2006, s. 267.

77 Tuomio 27.7.2005, Brasserie nationale v. komissio, yhdistetyt asiat T-49/02–T-51/02, Kok., EU:T:2005:298, 169 kohta. Vastaavan toteamuksen EUYT on tehnyt muun muassa tuomiossa 29.6.2012, E.ON Ruhrgas ja E.ON v. komissio, T-360/09, Kok., EU:T:2012:332, 301 kohta ja tuomiossa 12.12.2007, BASF ja UCB v. komissio, yhdistetyt asiat T-101/05 ja T-111/05, Kok., EU:T:2007:380, 187 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

78 Tuomio Brasserie nationale v. komissio, edellä alav. 76, EU:T:2005:298, 170 kohta.

erityispiirteet. Tuomioistuimen on täyttä harkintavaltaa käyttäen arvioitava ratkaisunsa antamishetkellä, heijastaako kantajalle määrätyn sakon määrä oikealla tavalla kyseessä olevan rikkomisen vakavuutta ja kestoa siten, että kyseinen sakko on oikeassa suhteessa asetuksen 1/2003 23 artiklan 3 kohdassa säädettyihin kriteereihin nähden.⁷⁹

Edellä kuvatut EU-tuomioistuimen linjaukset jättävät kartellisakkoon muutosta hakevalle kantajalle paljon eri vaihtoehtoja niiden seikkojen suhteen, joita kantaja voi esittää sakon alentamisvaatimuksen tueksi. Tuomioistuimella on valta alentaa sakkoa esimerkiksi katsoessaan sakon määrän suhteettomaksi ja se onkin toiminut näin ainakin kahdessa tapauksessa. Tapauksessa Parker Pen EUYT katsoi komission määräämän sakon sopimattomaksi ("inappropriate"), kun otettiin huomioon matala liikevaihto, johon rikkomus liittyi.⁸⁰ Vastaavasti tapauksessa Greek Ferries EUYT katsoi sakon alentamisen aiheelliseksi kohtuullisuus- ja suhteellisuusperiaatteet huomioon ottaen, kun komissio oli määrännyt seuraamuksen vain yhteen rikkomiseen osallistuneille yrityksille samalla tavoin kuin niille yrityksille, joiden voitiin katsoa osallistuneen kahteen rikkomiseen.⁸¹

Toimiessaan tällä tavoin tuomioistuin käyttää pelkkää laillisuusvalvontaa pidemmälle menevää harkintavaltaa arvioidessaan sakkojen suhteellisuutta, kohtuullisuutta ja asianmukaisuutta kokonaisuutena. Oikeuskirjallisuudessa on ajoittain puhuttu tuomioistuimen täyden harkintavallan käyttämisestä puhtaimmassa muodossaan ja vaadittu, että tuomioistuimen olisi yhä useammin puututtava edellä kuvatulla tavalla komission määräämiin sakkoihin.⁸² Tällaiset vaatimukset ovat kasvaneet etenkin edellä viitatuun viimeaikaisen keskustelun myötä, jossa on esitetty näkemyksiä kartellisakkojen rikosoikeudellisesta luonteesta.⁸³

Huomionarvoista on myös se, että EU-tuomioistuimella on täyden harkintavaltansa nojalla mahdollisuus korottaa komission kartelliyritykselle määräämää sakkoa. Näin on tapahtunut ainakin kaksi kertaa. Ensimmäisen kerran EUYT käytti täyttä harkintavaltansa sakkojen korottamiseen niin sanotussa grafittielektrodikartelliin liittyneessä muutoksenhaussa, kun se katsoi itsensä oikeutetuksi pienentämään kantajalle yhteistyöstä vuoden 1996 yhteistyötiedonannon nojalla myönnettyä sakkoalennusta kahdella prosenttiyksiköllä.⁸⁴ Tuomioistuin korotti sakkoa myös koliinikloridikartelliin liittyneessä tapauksessa, jossa komissio oli määrännyt sakon rikkomuksesta, joka sisälsi sekä kansainvälisiä että Euroopan sisäisiä

79 Ks. esimerkiksi tuomio 11.7.2014, RWE ja RWE Dea v. komissio, T-543/08, EU:T:2014:627, 257 kohta.

80 Tuomio 14.7.1994, Parker Pen Ltd v. komissio, T-77/92, Kok., EU:T:1994:85, 92–95 kohdat.

81 Tuomio 11.12.2003, Ventouris v. komissio, T-59/99, Kok., EU:T:2003:334, 219 kohta.

82 Forrester 2011, s. 197. Vastakkaisesta näkökulmasta ks. esimerkiksi Wils 2010.

83 Asetuksen 1/2003 23 artiklan 5 kohdassa todetaan nimenomaisesti, etteivät kartellisakat ole rikosoikeudellisia. Useat EU-tuomioistuimen tuomarit ovat kuitenkin katsooneet, että sakkoja pitäisi kohdella rikosoikeudellisina. Keskustelusta tarkemmin ks. esimerkiksi Forrester 2011, s. 199–206, Wils 2010, Wils 2005b ja Arabadjiev 2012, s. 384–390 ja edellä alav. 60.

84 Tuomio 15.6.2005, Tokai Carbon v. komissio, yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Kok., EU:T:2005:220, 108–112 kohdat.

järjestelyitä.⁸⁵ EUYT kumosi kansainvälisiä järjestelyitä koskeneet sakot, koska se katsoi kyseessä olleen erilliset järjestelyt ja että kansainvälisiin järjestelyihin liittyneet rikkomukset olivat vanhentuneet. Määrittäessään uudelleen BASF:n sakkoa jäljelle jääneestä Euroopan sisäisestä rikkomuksesta EUYT katsoi, ettei BASF ansainnut sakon alentamista, koska se oli toiminut yhteistyössä komission kanssa nimenomaan kansainvälisiin järjestelyihin liittyen. Lopputuloksena EUYT määräsi BASF:lle hieman komission yhteisistä rikkomuksista määräämää sakkoa korkeamman sakon otettuaan huomioon jäljelle jääneen rikkomisen vakavuuden ja keston.⁸⁶

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että sakon korottamiseen saattaa liittyä prosessuaalisia ongelmia etenkin, jos komissio ei ole vaatinut sakon korottamista.⁸⁷ Prosessuaalisesti merkityksellistä on myös se, että EUYT on todennut, ettei täyden harkintavallan käyttö vastaa viran puolesta suoritettavaa valvontaa.⁸⁸ Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tuomioistuimen täysi harkintavalta korottaa tai alentaa sakkoa ”aktivoituukin”, kun joku osapuolista on esittänyt sakon määrään kohdistuvan vaatimuksen. Tämä vaatimus on usein kantajayrityksen esittämä sakon alentamisvaatimus, jota komissio vastustaa. On täysin mahdollista, että sakon alentamisvaatimuksen esittänyt kantaja löytää itsensä tilanteesta, jossa EU-tuomioistuin täyden harkintavaltansa nojalla päättääkin korottaa sakkoa, vaikkei yksikään prosessin osapuolista ole esittänyt sakon korottamisvaatimusta. Tilanne ei ole hypoteettinen, sillä juuri näin kävi edellä mainitussa BASF:n tapauksessa.

Myös täydellä harkintavallalla on luonnollisesti rajansa, eikä tuomioistuin voi toimia mielivaltaisesti. EU-tuomioistuimen täysi harkintavalta kartellisakkojen suhteen on esimerkiksi siinä mielessä rajoitettua, ettei tuomioistuimella ole sinänsä valtaa määrätä sakkoa, vaan sillä on täysi harkintavalta ainoastaan lausueessaan komission päätöksessä määrätystä sakoista.⁸⁹ Tuomioistuimen toimivaltaan ei myöskään kuulu kartellisakkoja koskevan täyden harkintavaltansa nojalla korvata komission määräämää sakkoa uudella, oikeudellisesti tästä erillisellä sakolla.⁹⁰ EU-tuomioistuimen on myös huomioitava unionin oikeuden yleiset oikeusperiaatteet, kuten yhdenvertaisuus- ja suhteellisuusperiaate. Se ei siten voi esimerkiksi syrjiä samaan kartelliin syyllistyneitä yrityksiä määräten jollekin kartelliryitykselle täyden harkintavaltansa nojalla suhteettoman suuren sakon muihin kartelliryityksiin nähden.⁹¹ Viime kädessä sakon yläräjä on asetuksessa 1/2003 säädetty 10 prosentin osuus yrityksen edellisen tilikauden liikevaihdosta.

85 Komission päätös COMP/E-2/37.533, Koliinikloridi, EUVL, L 190, s. 22 (päättöksen tiivistelmä).

86 Tuomio 12.12.2007, BASF ja UCB v. komissio, yhdistetyt asiat T-101/05 ja T-111/05, Kok., EU:T:2007:380, 209–223 kohdat.

87 Haukka 2006, s. 269 ja 270.

88 Ks. esimerkiksi tuomio RWE ja RWE Dea v. komissio, edellä alav. 78, EU:T:2014:627, 258 kohta.

89 Tuomio 14.7.1995, Groupement des Cartes Bancaires ”CB” v. komissio, T-275/94, Kok., EU:T:1995:141, 59 kohta. Ks. myös Gerard 2010, s. 3.

90 Tuomio Groupement des Cartes Bancaires ”CB” v. komissio, edellä alav. 88, EU:T:1995:141, 60 kohta.

91 Komissio v. Verhuizingen Coppens, EU:C:2012:778, 80 kohta.

EU-TUOMIOISTUIMEN OIKEUSKÄYTÄNTÖ

Edellä olen esittänyt lähtökohdat siitä, miten kartellisakot määräytyvät komission menettelyssä ja mikä on EU-tuomioistuimen toimivalta arvioida sakkoja kohtaan esitettyjä vaatimuksia muutoksenhakuprosessissa. Tässä luvussa tarkastelen EUYT:n ja EUT:n kartellisakkoja koskevaa oikeuskäytäntöä sillä rajauksella, että tarkastelun kohteena ovat ainoastaan sellaiset sakkoja koskevat tapaukset, joissa komissio on riidanalaisessa päätöksessään soveltanut vuoden 2006 sakkosuuntaviivoja. Tarkoituksena on vastata johdannossa esitettyihin kysymyksiin koskien tuomioistuimen linjassa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Lisäksi tarkoituksena on luoda katsaus EU-tuomioistuimen täyden harkintavallan käyttöön ja esittää yleiskatsaus siitä, kuinka suuria sakkojen muutokset EUYT:ssa ja EUT:ssa ovat olleet. Ensiksi tarkastelen EUYT:n käytäntöä, minkä jälkeen luon lyhyen katsauksen kolmeen EUT:n sakkojen alentamisratkaisuun.

4.1 Unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytäntö

Taulukossa 1 esitän kootusti EUYT:n tarkastelun ajanjaksona käsittelemät kartellisakotapaukset, joissa komissio on riidanalaisessa kartellipäätöksessään määrännyt sakon vuoden 2006 sakkosuuntaviivojen mukaisesti ja joissa EUYT on päättänyt alentamaan sakkoa.⁹² Ensimmäisessä pystysarakkeessa on esitetty kantajan epävirallinen nimi, toisessa sarakkeessa tapauksen ECLI-tunnus, kolmannessa riidanalainen kartellipäätös, neljännessä komission määräämä sakko, viidennessä EUYT:n tuomitsema sakko ja kuudennessä laskemani sakon alentumisprosentti. Seuraavissa kahdeksassa pystysarakkeessa olen jaotellut EUYT:n huomioimat alentamisperusteet kahdeksaan eri ryhmään.⁹³

Yhteenvedosta voidaan huomioida useita seikkoja, joita seuraavaksi tarkastelen lähemmin. Ensiksi käyn kootusti läpi tapauksia taulukosta ilmenevien lajitteluperusteiden mukaisessa järjestyksessä. Kaikkia tapauksia ei käydä yksityiskohtaisesti läpi, vaan pyrin tuomaan esiin tarkastelun kannalta keskeisimmät tapaukset ja EUYT:n linjaukset. Tämän jälkeen esitän muita huomioita EUYT:n oikeuskäytännöstä ja vertaan uusien sakkosuuntaviivojen aikaista oikeuskäytäntöä aikaisempaan oikeuskäytäntöön.

Ensimmäisenä sakkojen alentamisperusteena taulukossa on se, että EUYT on katsonut komission määrittäneen väärin rikkomuksen keston. Taulukosta havaitaan, että tämä on ollut kaikkein yleisin peruste, jolla vuoden 2006 suuntaviivojen mukaisia sakkoja on alennettu EUYT:ssa. Komission väärin määrittämä rikkomuksen kesto on ollut perusteena sakkojen alentamiselle

92 Taulukosta on jätetty pois tapaukset, joissa EUT on hyväksynyt valituksen ja joita käsittelen siten seuraavassa alaluvussa. Lisäksi tapaus MRI on sisällytetty taulukkoon, vaikkei EUYT lopulta päättänytkaan täyden harkintavaltansa nojalla alentamaan sakkoja katsottuaan ensin kantajan sinänsä olleen oikeutettu suurempaan leniency-alennukseen.

93 Jaotteluun on otettu vaikutteita Geradinin ja Henryn käyttämästä jaottelusta, ks. Geradin ja Henry 2005, s. 48 ja 49.

	Kantaja	ECLI	Kartellipäätös
2014			
	Eni	EU:T:2014:1080	Kynttilävahat
	Soliver	EU:T:2014:867	Autonlasi
	Esso	EU:2014:630	Kynttilävahat
	Sasol	EU:T:2014:628	Kynttilävahat
	RWE ja RWE Dea	EU:T:2014:627	Kynttilävahat
	Donau Chemie	EU:T:2014:254	Teräs- ja kaasuteollisuuden käyttämät kalsiumkarbidi- ja magnes
	Saint-Gobain Glass France ym.**	EU:T:2014:160	Autonlasi
	InnoLux*	EU:T:2014:92	Nestekidenäyttöpaneelit (LCD)
	LG Display	EU:T:2014:88	Nestekidenäyttöpaneelit (LCD)
2013			
	Keramag Keramische Werke ym.**	EU:2013:457	Kylpyhuonekalusteet
	Wabco Europe ym.	Eu:t:2013:449	Kylpyhuonekalusteet
	Roca**	Eu:T:2013:444	Kylpyhuonekalusteet
	Roca Sanitario**	EU:2013:440	Kylpyhuonekalusteet
	Total Raffinage	EU:T:2013:423	Kynttilävahat
	MRI	EU:T:2013:260	Aluksilla käytettävät siirtoletkut
2012			
	Versalis ja Eni*	EU:T:2012:686	Kloropreenikumi
	GDF Suez	EU:2012:333	E.ON/GDF
	E.ON Ruhrgas ja E.ON	EU:T:2012:332	E.ON/GDF
2011			
	Aragonesas Industrias yEnergia	EU:T:2011:621	Natriumkloraatti
	Gossalin Group*	EU:T:2011:287	Kansainväliset muuttopalvelut
Yht.			

YTY											
	Komissio	EUYT	Alennus (%)	Perusteet							
				1	2	3	4	5	6	7	8
	2 9120 000	18 200 000	38							x	
	4 396 000	0	100								x
	8 3588 400	62 712 895	25					x			
	318 200 000	149 982 197	53				x				
	37 440 000	35 888 562	4	x							
siunpohjaiset reagenssit	5 000 000	4 350 000	13			x					
	896 000 000	715 000 000	20							x	
	300 000 000	288 000 000	4					x			
	215 000 000	210 000 000	2					x			
	57 690 000	50 580 701	12	x							
	326 091 196	122 711 400	62	x				x			
	6 700 000	6 298 000	6			x					
	6 700 000	6 298 000	6			x					
	128 163 000	125 459 842	2	x				x			
	4 900 000	4 900 000	0			x					
	132 160 000	106 200 000	20							x	
	553 000 000	320 000 000	42	x	x						
	553 000 000	320 000 000	42	x	x						
	9 900 000	0	100	x							
	3 280 000	2 320 000	29	x			x				
	3 670 328 596	2 548 901 597	31	8	2	4	2	5	0	3	1

kaiken kaikkiaan kahdeksassa tapauksessa. Kysymys on usein ollut siitä, että EUYT on katsonut, ettei komissio ole pystynyt näyttämään rikkomusta toteen tietyn ajanjakson osalta, vaikka tuomioistuin sinänsä hyväksyisikin varsinaisen kartellipäätöksen ja kartellin olemassaolon. Tällöin EUYT on pääsääntöisesti poistanut virheen komission määräämässä sakossa ja laskenut sakon määrän uudelleen soveltaen suuntaviivojen menetelmiä määrittämäänsä keston. Se on toiminut näin, vaikkei se edellä todetusti olekaan sidottu komission suuntaviivoihin määrittäessään uudelleen sakon suuruutta.⁹⁴

Sakkojen alennukset väärin määritellyn keston perusteella ovat saattaneet olla huomattaviakin, jos komissio on epäonnistunut kartellin toteennäyttämässä pitkältä ajanjaksolta. Esimerkiksi tapauksessa Gosselin Group komissio oli päätöksessään katsonut rikkomuksen jatkuneen 10 vuotta ja 7 kuukautta, mutta tuomioistuin totesi rikkomuksen kestäneen ainoastaan 7 vuotta ja 6 kuukautta, mikä johti lopulta 29 prosentin sakkoalennukseen.⁹⁵

Toisaalta sakkoalennus saattaa olla prosentuaalisesti pienikin, jos EUYT toteaa komission epäonnistuneen kartellirikkomuksen määrittämisessä vain lyhyeltä ajanjaksolta. Näin tapahtui muun muassa tapauksessa RWE AG ja RWE Dea AG⁹⁶, jossa komissio oli tuominnut yhtiöt sakkoihin lähes 10 vuotta jatkuneen kilpailunrikkomuksen seurauksena. Tuomioistuin lausui, ettei kantajien osallistumista kilpailusääntöjen rikkomiseen ollut osoitettu viimeiseltä noin puolen vuoden mittaiselta ajanjaksolta ja että riidanalainen päätös oli kumottava kyseisen ajanjakson osalta siltä osin kuin se koski kantajia.⁹⁷ Tapauksessa sakot alenivat yhtiöiden osalta lopulta vain noin neljä prosenttia.

Toisena perusteena taulukossa on komission väärin arvioima rikkomuksen vakavuus. Tapaukset GDF Suez⁹⁸ ja E.ON Ruhrgas ja E.ON⁹⁹ ovat mielenkiintoisia siinä mielessä, että niissä EUYT puuttui komission määräämään sakkoon sekä väärän keston että komission väärän vakavuusarvion nojalla. Erityistä tapauksissa on lisäksi se, että EUYT käytti täyttä harkintavaltaansa ”puhtaasti” ja viittasi suhteellisuusperiaatteeseen määrittäessään sakon lopullista määrää. Tapauksessa E.ON Ruhrgas ja E.ON EUYT kumosi komission päätöksen siltä osin kuin se koski kilpailunrikkomusta Saksan ja Ranskan markkinoilla tiettyinä ajanjaksoina ja huomautti, että komission soveltamien menetelmien soveltaminen korjattuihin tietoihin johtaisi

94 Muun muassa tuomiossa 16.9.2013, Wabco Europe ym. v. komissio, T-380/10, Kok., EU:T:2013:449, 186 kohdassa EUYT totesi, että se katsoo käsillä olevassa asiassa ”--asianmukaiseksi ottaa [suuntaviivoista] vaikutteita laskiessaan sakon määrää uudelleen erityisesti siksi, että niiden perusteella voidaan ottaa huomioon kaikki käsiteltävässä asiassa merkitykselliset seikat ja määrätä sakot, jotka ovat oikeasuhteiset kaikkien rikkomiseen osallistuneiden yritysten osalta”.

95 Tuomio 16.6.2011, Gosselin Group ja Stichting Administratiekantoor Portielje v. komissio, T-208/08, Kok., EU:T:2011:287, 168 ja 174 kohdat.

96 Tuomio RWE ja RWE Dea v. komissio, edellä alav. 78, EU:T:2014:627.

97 Ibid. 260 kohta.

98 Tuomio 29.6.2012, GDF Suez v. komissio, T-370/09, Kok., EU:T:2012:333.

99 Tuomio 29.6.2012, E.ON Ruhrgas ja E.ON v. komissio, T-360/09, Kok., EU:T:2012:332.

kantajille määrätyn sakon hyvin suhteettomaan alenemiseen todetun virheen merkitykseen nähden.¹⁰⁰ Lisäksi komission menetelmän soveltaminen olisi johtanut ”sakkojen määrän määrittämisen yhteydessä Saksan markkinoilla tapahtuneen kilpailusääntöjen rikkomisen merkityksen aliarviointiin Ranskan markkinoilla tapahtuneeseen rikkomiseen verrattuna”.¹⁰¹ Näin ollen tuomioistuini sivuutti komission soveltamat menetelmät suhteellisuusperiaatteen nojautuen määrittäessään sakkojen uuden määrän. EUYT määrittäi täyden harkintavaltansa nojalla lopullisen sakon suuruudeksi 320 000 000 euroa, mikä vastasi 42 prosentin sakkoalennusta.

Yhteistyötiedonannon väärä soveltaminen on ollut sakkojen alentamisperusteena neljä kertaa tarkastelun kohteena olleissa tapauksissa. Tapauksessa Donau Chemie AG¹⁰² komissio oli laskenut kantajan sakkoalennuksen vuoden 2002 yhteistyötiedonannon nojalla soveltaen 30–50 prosentin alennusasteikon alapäähän sijoituvaa 35 prosentin määrää. Donau Chemie AG vaati sakkojen alentamista ja väitti, ettei sen tosiasiallista yhteistyötä ollut otettu huomioon. EUYT arvioi kantajan komissiolle toimittamien todisteiden lisäarvoa ja päätyi erinäiset seikat huomioon ottaen korottamaan alennusprosenttia 43,5 prosenttiin sakon perusmäärästä.¹⁰³

Yhteistyötiedonannon mukaista alennusprosenttia arvioitiin myös tapauksessa MRI¹⁰⁴, joka on hyvä esimerkki komission suuntaviivojen ja EU-tuomioistuimen täyden harkintavallan suhteesta. Tapauksessa komissio oli myöntänyt kantajalle 30 prosentin sakkoalennuksen yhteistyötiedonannon nojalla. EUYT katsoi, että ottaen huomioon kantajan tekemän yhteistyön komission tutkimuksessa leniencyn perusteella myönnetyn alennuksen määrän olisi pitänyt olla 40 prosenttia.¹⁰⁵ Tuomioistuini kuitenkin totesi, että kantajan sakon määrä oli asianmukainen eikä sitä ollut syytä alentaa, kun otettiin huomioon tapauksen seikat ja sakon suuruuden määrittämiseksi huomioon otettavat tekijät.¹⁰⁶

Toisinaan myös väärä syyksilukeminen on ollut sakon alentamisen perusteena. Kysymys on tällöin laillisuusvalvonnasta, jossa EU-tuomioistuini kumoaa komission päätöksen virheellisen osan. Tällainen oli esimerkiksi kynttilävahakartelliin liittynyt tapaus Sasol¹⁰⁷, jossa Sasol tytäryhtiöineen oli kantajana. Tapauksessa kysymys oli emoyhtiön vastuusta tytäryhtiöidensä kilpailuoikeusrikkomuksista. Komissio oli määrännyt kantajayritykset vastuuseen Schumann Sasolin ja sen emoyhtiön Schumann Sasol Internationalin toiminnasta. Kantajat katsoivat komission todenneen virheellisesti, että Sasol käytti kokonaan omistamansa tytäryhtiön Sasol

100 Ibid. 303 kohta.

101 Ibid. 304 kohta. Ks. vastaavasti tuomion GDF Suez v. komissio, edellä alav. 97, EU:T:2012:333, 464 ja 465 kohdat.

102 Tuomio 14.5.2014, Donau Chemie v. komissio, T-406/09, EU:T:2014:254.

103 Ibid. 182–231 kohdat.

104 Tuomio 17.5.2013, Manuli Rubber Industries SpA (MRI) v. komissio, T-154/09, Kok., EU:T:2013:260.

105 Ibid. 356–358 kohdat.

106 Ibid. 359 kohta. EUYT mainitsi, että huomioon oli erityisesti otettava rikkomisen vakavuus ja MRI:n rikkomiseen osallistumisen kesto.

107 Tuomio 11.7.2014, Sasol ym. v. komissio, T-541/08, EU:T:2014:628.

Holding in Germanyn kautta yksin ratkaisevaa vaikutusvaltaa Schümann Sasol Internationalissa. EUYT hyväksyi nämä väitteet kumoten komission päätöksen siltä osin kuin siinä todettiin Sasolin tytäryhtiöineen olleen vastuussa Schümann Sasolin rikkomuksesta.¹⁰⁸ EUYT poisti Sasolin sakosta komission virheellisesti määräämän osuuden ja katsoi täyden harkintavaltansa nojalla sakon määrän muuten asianmukaiseksi.¹⁰⁹

Tilanne oli hieman toisenlainen jo edellä mainitussa tapauksessa Gosselin Group. Siinä EUYT katsoi, ettei emoyhtiötä voitu pitää vastuussa tytäryhtiönsä SEUT 101 artiklan rikkomisesta, koska tytäryhtiötä ei voitu pitää kyseisen artiklan mukaisena yrityksenä.¹¹⁰ EUT kuitenkin lopulta totesi, että emoyhtiö ja sen tytäryhtiö kuuluivat samaan taloudelliseen kokonaisuuteen ja muodostivat näin ollen yhden ainoan SEUT 101 artiklassa tarkoitettua yrityksenä. Tällöin komissio saattoi osoittaa sakkojen määräämistä koskevan päätöksen emoyhtiölle ilman, että sillä olisi velvollisuutta osoittaa emoyhtiön itse osallistuneen rikkomiseen.¹¹¹

Tarkastelujaksolla viidessä tapauksessa EUYT on puuttunut siihen, että komissio on käyttänyt väärää metodologiaa, esimerkiksi vääriä myynnin arvoja, sakon laskennassa. Kynttilävahakartelliin liittyneessä tapauksessa Esso ym.¹¹² kartellin aikana oli tapahtunut sulautuminen, jota ennen ainoastaan yksi sulautuman¹¹³ osapuolista oli osallistunut kartelliin. Komissio oli kertonut sulautuman kautta syntyneen yksikön myynnin arvon myös niiden vuosien lukumäärällä, joina ainoastaan yksi sulautuman osapuolista oli osallistunut kilpailusääntöjen rikkomiseen. EUYT katsoi, että komissio oli tällä tavoin korottanut keinotekoisesti sakon perusmäärää tavalla, joka ei heijastanut taloudellista tilannetta sulautumista edeltäneinä vuosina. Komissio oli rikkonut asetuksen 1/2003 23 artiklan 3 kohtaa ja loukannut suhteellisuusperiaatetta.¹¹⁴ Myös yhdenvertaisen kohtelun periaatetta oli loukattu, koska kartelli ei vaikuttanut lähes puoleen ExxonMobilin parafinivahatuotannosta (kyse oli sulautumista edeltävästä ajanjaksosta), ja siitä huolimatta komissio oli määrännyt sakon samoja laskentaperiaatteita soveltaen kuin muiden kartelliin osallistuneiden yritysten kohdalla. EUYT korjasi komission laskelman ja sovelsi sakon laskennan lähtökohtana eri arvoja sulautumista edeltävältä ja sitä seuraavalta ajanjaksolta. Lopulta sakko aleni noin 25 prosenttia. Väärästä metodista oli kysymys myös tapauksessa Innolux, jossa komissio oli soveltanut

108 Ibid. ks. erityisesti 29–38 ja 128 kohdat.

109 Ibid. 464 kohta.

110 Tuomio Gosselin Group ja Stichting Administratiekantoor Portielje v. komissio, edellä alav. 94, EU:T:2011:287, 42 ja 50 kohdat.

111 Tuomio komissio v. Stichting Administratiekantoor Portielje, C-440/11 P, EU:C:2013:514, 39 kohta.

112 Tuomio 11.7.2014, Esso ym. v. komissio, T-540/08, EU:T:2014:630.

113 EUYT:n tuomion suomenkielisessä versiossa käytetään termiä "sulauma", mutta yrityskeskittymien valvonnasta 20 päivänä tammikuuta 2004 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 139/2004 ("EY:n sulautuma-asetus") terminologiaa noudattaen on syytä puhua "sulautumasta".

114 Tuomio Esso ym. v. komissio, edellä alav. 111, EU:T:2014:630, 112 ja 114 kohdat, joissa tosin puhutaan virheellisesti asetuksen 1/2003 23 artiklan 3 artiklan rikkomisesta.

oikaistun myynnin arvoon eri pyöritysmetodia kuin riidanalaisessa päätöksessään.¹¹⁵ Samaan kartelliin liittyen LG Displayn sakko aleni sillä perusteella, että yrityksen yhden kuukauden myynti poistettiin myyntiarvosta sakon perusmäärää laskettaessa.¹¹⁶ Wabco Europe ym. -tapauksessa taas komission tekemä virhe kartellin keston määrittämisessä vaikutti myös laskentaperusteisiin.¹¹⁷

Kolmessa tarkastelujakson tapauksessa EUYT päätyi siihen, että komissio oli arvioinut väärin suuntaviivoissakin mainittuja koventamisperusteita.¹¹⁸ Tapauksessa ENI SpA EUYT katsoi, että komissio oli soveltanut virheellisesti uusimista koventamisperusteena.¹¹⁹ Komissio oli todennut uusimisen polypropyleeni- ja PVC II -päätösten perusteella, joita ei ollut osoitettu Enille, ja katsonut siten taannehtivasti Enin olevan vastuussa rikkomisista, joihin Anic ja EniChem olivat syyllystyneet. Komissio oli loukannut Enin puolustautumisoikeuksia. EUYT määräsi sakon soveltamatta sakon perusmäärään 60 prosentin korotusta¹²⁰, mikä johti siihen, että Enin sakko aleni noin 38 prosenttia.

Vastaava tilanne oli kyseessä tapauksessa Saint-Gobain Glass France ym.¹²¹ Komissio oli katsonut kantajien syyllystyneen uusimiseen kahden aikaisemman päätöksensä perusteella. Toista näistä päätöksistä ei kuitenkaan voitu pitää uusimisen perustana, koska siinä ei ollut määrätty kantajille seuraamuksia, eivätkä kantajat olleet kyseisen päätöksen väitetiedoksiannon adressaatteja. EUYT alensi sakon perusmäärän korotusprosentin 60 prosentista 30 prosenttiin.¹²²

Komissiolla on yleensä vahvat perusteet kartellipäätöstensä tukena ja päätökseen tyytymättömien yritysten onkin usein vaikeaa osoittaa tuomioistuinprosessissa täysi syyttömyytensä. Tarkastelujakson aikaisista päätöksistä vain yhdessä EUYT on kokonaan kumonnut komission päätöksen SEUT 101 artiklan rikkomisesta kantajaa koskevilta osin. Näin tapahtui autonlasivalmistajien kartelliin liittyneessä tapauksessa Soliver¹²³. Siinä EUYT katsoi, ettei komission esittämiä seikkoja voitu pitää riittävinä todisteina sen toteamiseksi, että kantaja olisi osallistunut kolmen suuren autonlasivalmistajan väliseen yhtenä kokonaisuutena

115 Tuomio 27.2.2014, InnoLux v. komissio, T-91/11, Kok., EU:T:2014:92, 163 ja 173 kohdat. Innoluxin valitus hylättiin EUT:ssa, ks. tuomio InnoLux v. komissio, C-231/14 P, EU:C:2015:451.

116 Tuomio 27.2.2014, LG Display ja LG Display Taiwan v. komissio, T-128/11, Kok. (otteina), EU:T:2014:88, 252–259 kohdat. Myös LG Displayn valitus hylättiin EUT:ssa, ks. tuomio LG Display ja LG Display Taiwan v. komissio, C-227/14 P, EU:C:2015:258.

117 Tuomio Wabco Europe ym. v. komissio, edellä alav. 93, EU:T:2013:449.

118 Sen sijaan uusien suuntaviivojen ajalta ei löydy tapausta, jossa EUYT olisi katsonut komission arvioineen väärin lieventämisperusteita. Vanhojen suuntaviivojen ajalta ks. esimerkiksi tuomio 9.7.2003, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, T-224/00, Kok., EU:T:2003:195 ja tuomio 9.7.2003, Cheil Jedang Corporation v. komissio, T-220/00, Kok., EU:T:2003:193.

119 Tuomio 12.12.2014, Eni v. komissio, T-558/08, EU:T:2014:1080.

120 Ibid. 299 ja 309–314 kohdat.

121 Tuomio 27.3.2014, Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio, T-56/09, EU:T:2014:160.

122 Ibid. 308–321 kohdat.

123 Tuomio Soliver v. komissio, edellä alav. 70, EU:T:2014:867.

pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen.¹²⁴ EUYT kumosi komission päätöksen Soliverin osalta ja Soliver sai siten täyden vapautuksen komission määräämistä sakoista. Näin kantaja saattoi tuomioistuinin prosessin aikana komission todisteet syyllisyydestään sellaiseen valoon, että EUYT katsoi, ettei komissiolla ollut perusteita tuomita kantajaa osallisuudesta kartelliin. Tällaisten tapausten voidaan olettaa olevan harvinaisia, sillä komissio saa nykyisin leniency-hakemusten perusteella usein kattavat tiedot ja todisteet eri toimijoiden osallisuudesta kartelliin.

Kun edellä tarkasteltua oikeuskäytäntöä verrataan Geradinin ja Henryn tekemässä tutkimuksessa tarkasteltuun oikeuskäytäntöön uusia sakkosuuntaviivoja edeltäneeltä ajalta, havaitaan oikeuskäytännössä tiettyjä yhtäläisyyksiä ja muutoksia.¹²⁵ Verrattaessa edellä esittämäni taulukkoa Geradinin ja Henryn vastaavanlaiseen taulukkoon ajalta ennen vuoden 2006 suuntaviivoja, huomataan, että myös aiemmin on ollut harvinaista, että EUYT kumoaisi kokonaan rikkomukseen syyllistymisen.¹²⁶ Tältä osin EUYT:n oikeuskäytännössä ei siis voida havaita muutosta. Sen sijaan muiden perusteiden osalta muutoksia on havaittavissa.

Ensinnäkin leniency-perusteella sakkoja on alennettu uusien sakkosuuntaviivojen aikana aikaisempaa vähemmän. Aiemmin leniency-peruste on ollut yleisin sakkojen alentamiseen EUYT:ssa johtanut peruste,¹²⁷ mutta uusien suuntaviivojen aikana sen nojalla sakkoja on alennettu vain neljä kertaa. Osaltaan vähentyminen selittyy nähdäkseni komission antamalla uudella leniency-tiedonannolla, joka on tehnyt yhä läpinäkyvämmäksi vaatimukset, jotka leniencyä hakevien yritysten on täytettävä. Toiseksi huomataan, että lieventävien seikkojen väärä arviointi on vähentynyt. Uusien sakkosuuntaviivojen mukaisissa päätöksissä sakkoja ei ole alennettu tällä perusteella EUYT:ssa vielä kertaakaan. Kolmas merkittävä ero liittyy kartellin keston perusteella tehtyihin alennuksiin. Geradinin ja Henryn tutkimuksen ajanjaksolla keston perusteella sakkoa alennettiin vain kahteen eri kartelliin liittyneissä muutoksenhauissa.¹²⁸ Sen sijaan uusien suuntaviivojen aikana kuudessa eri kartellissa ja kaiken kaikkiaan kahdeksan kertaa EUYT on päättänyt alentamaan sakkoa väärin määritellyn keston perusteella. Tätä voidaan selittää sillä,

124 Ibid. 97 ja 104 kohdat. Kantaja tosin oli yhdistettävissä kartelliin liittyviin muistiinpanoihin, mutta niiden perusteella ei voitu todeta, että "--kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää riidanalaisen kartellin yleisestä ulottuvuudesta ja sen olennaisista piirteistä--".

125 Vertailun tekeminen on tarkoituksenmukaista, sillä Geradinin ja Henryn tutkimuksen aineisto on ollut lähes yhtä laaja ja perusteiden lajittelu vastaava tässä artikkelissa suorittamani tarkastelun kanssa. Geradinin ja Henryn tutkimukseen sisältyi 29 oikeustapausta, joissa EUYT (silloinen Euroopan yhteisöjen ensimmäisen asteen tuomioistuin) päätyi alentamaan sakkoja. Tämän artikkelin aineistoon tällaisia tapauksia sisältyy 20, kun otetaan huomioon tapaus MRI. On kuitenkin huomattava, että yksittäisten tapausten erityispiirteet vaikuttavat tuloksiin ja vertailuun onkin syytä suhtautua osin kriittisesti. Ks. Geradin ja Henry 2005.

126 Geradin ja Henry 2005, s. 48

127 Ibid. s. 48–59. Geradinin ja Henryn tulokseen tosin vaikuttaa osin grafiittielektrodikartelliin liittynyt muutoksenhaku, jossa jopa neljän kartelliin syyllistyneen yrityksen sakkoja päädyttiin alentamaan väärän leniency-tiedonannon soveltamisen seurauksena.

128 Ibid.

että uusien sakkosuuntaviivojen mukaisessa sakkojen laskennassa kartellin kesto vaikuttaa suoraan sakon perusmäärään toisin kuin aikaisemmin. Näin ollen pienikin virhe komission tekemässä kartellin keston määrittämisessä johtaa helposti sakon alentamiseen EUYT:ssa, kun EUYT:n on helppo laskea sakon uusi määrä soveltamalla suuntaviivojen laskentaperiaatteita korjattuihin tietoihin.

Kun tarkastellaan kartellisakkojen suuruuksia alentamiseen johtaneiden ratkaisujen osalta, nähdään taulukosta 1, että sakot ovat alentuneet EUYT:n sakon alentamiseen johtaneissa ratkaisuisissa yhteensä noin 31 prosenttia. Noin 44 prosentin lukemaan päästään Geradinin ja Henryn tutkimuksessa.¹²⁹ Parempi vertailukohde saadaan kuitenkin, kun lasketaan sakkojen alennusprosenttien keskiarvo, jolloin yksittäisten sakkojen suuruuksissa olevat erot eivät painotu tuloksissa. Taulukon 1 mukaisten sakkoalennusprosenttien keskiarvoksi saadaan tällöin noin 30 prosenttia. Jos samanlaisen alennusprosenttien keskiarvon laskee Geradinin ja Henryn tutkimuksen mukaisille alennuksille, tulee keskiarvoksi noin 34 prosenttia.¹³⁰ Alennuksien keskimääräisen suuruuden voidaan näiden tietojen perusteella sanoa pysyneen lähes ennallaan.

4.2 Unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö

Unionin tuomioistuimen osalta ei ole tarpeen esittää vastaavaa taulukkomuotoista koontia kuin EUYT:n kohdalla, sillä EUT on muuttanut vuoden 2006 suuntaviivojen mukaisesti määrättyjä sakkoja vain kolme kertaa tarkastelujakson aikana.¹³¹ Tapauksessa Guardian Industries ja Guardian Europe EUT katsoi aiheelliseksi alentaa valittajille määrättyjä sakkoja.¹³² Komissio oli määrännyt valittajille yhteisvastuullisesti 148 miljoonan euron sakon osallisuudesta tasolasien hinnan vahvistamiseen ETA:n alueella. Guardian oli nostanut EUYT:ssa kanteen vaatien komission päätöksen osittaista kumoamista ja toissijaisesti sakon alentamista, mutta EUYT hylkäsi kanteen kokonaisuudessaan.¹³³

Valituksessaan EUT:hen Guardian vaati unionin tuomioistuinta kumoamaan yleisen tuomioistuimen ratkaisun siltä osin kuin EUYT pysytti komission päätöksessä tehdyn ratkaisun olla ottamatta huomioon saman konsernin yhtiöiden välistä myyntiä (niin sanottua sisäistä myyntiä) laskettaessa muille kartelliyrityksille määrättyjen sakkojen määrää. Guardian vaati unionin tuomioistuinta lisäksi alentamaan sille määrättyä sakkoa.¹³⁴ Guardian oli kartelliin osallistuneista yrityksistä ainoa, joka ei ollut vertikaalisesti integroitunut. Komissio oli sakkoja

129 Ibid. Geradinin ja Henryn tutkimuksessa päästään noin 20 prosentin lukemaan, jos heidän taulukostaan poistetaan poikkeuksellinen TACA:lle myönnetty sakkovapautus yli 270 000 000 euron sakosta.

130 Ibid.

131 Lisäksi EUT on mukauttanut Total SA:lle määrätyn sakon määrää Total Raffinage Marketing SA:lle tuomiossa Total Raffinage Marketing v. komissio, T-566/08, EU:T:2013:423, määrätyn sakon määrän tasolle. Ks. Tuomio Total v. komissio, C-597/13 P, EU:C:2015:613.

132 Tuomio Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, C-580/12 P, EU:C:2014:2363.

133 Tuomio 27.9.2012, Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, T-82/08, Kok., EU:T:2012:494.

134 Tuomio Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, EU:C:2014:2363, 12 kohta.

laskiessaan jättänyt sakon perusmäärää määrittäessään huomioimatta kartelliyritysten liikevaihdosta sisäisen myynnin. Sisäisen myynnin huomiotta jättäminen oli johtanut muiden kartelliyritysten suhteellisen osuuden pienenemiseen rikkomuksessa ja Guardianin suhteellisen osuuden kasvamiseen.¹³⁵

EUT hyväksyi Guardianin vaatimuksen ja katsoi, että myyntiä ei ole eroteltava sen mukaan, onko se toteutettu riippumattomien kolmansien kanssa vai samaan yritykseen kuuluvien yksiköiden kanssa.¹³⁶ EUYT oli rikkonut yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun se oli hyväksynyt komission tavan soveltaa syrjivästi eri laskentamenetelmiä samaan rikkomukseen osallistuneisiin yrityksiin.¹³⁷ Lopulta EUT alensi Guardianille määrättyä sakkoa 30 prosenttia, ja sakon lopulliseksi suuruudeksi muodostui 103 600 000 euroa.

Edellä esittämässäni luokittelussa tapaus voidaan sijoittaa viidenteen ryhmään, jossa sakkoja on alennettu komission sakon laskennassa soveltaman väärän metodin perusteella. Kyse oli siitä, että EUT löysi lainvastaisuuden komission päätöksestä ja EUYT:n tuomiosta. Komissio oli soveltanut väärin asettamia suuntaviivoja, kun se oli jättänyt sisäisen myynnin huomiotta perusmäärää laskiessaan ja EUYT oli tämän hyväksynyt. Lainvastaisuus aiheutui nimenomaan yhdenvertaisen kohtelun periaatteen rikkomisesta, kun sisäistä myyntiä ei Guardianin kohdalla ollut ja se tuli näin syrjityksi. Täyttä harkintavaltaansa EUT käytti tämän laittomuuden todettuaan, kun se asetti lopullisen sakon suuruuden ottamalla huomioon kaikki asian tosiseikat ja oikeudelliset seikat.

EUT:n menettelyä voidaan kritisoida tapauksessa siltä osin kuin se määräsi sakon lopullisen suuruuden täyden harkintavaltansa nojalla kunnollisia perusteluita esittämättä. EUT totesi tuomion 80 kohdassa: ”Näissä olosuhteissa on niin, että kun otetaan huomioon kaikki asian tosiseikat ja oikeudelliset seikat, Guardianille riidanalaisen päätöksen 2 artiklassa määrätyn sakon määrää on alennettava 30 prosentilla ja sakon määräksi on vahvistettava 103 600 000 euroa.” Guardian oli vaatinut 37 prosentin sakkoalennusta ja komissio oli katsonut, ettei sakkoalennus voi ylittää 30 prosenttia.¹³⁸

Toinen sakkojen muuttamistapaus EUT:ssa oli tapaus Verhuizingen Coppens¹³⁹, jossa komissio oli valittajana. Komissio oli alun perin määrännyt Coppensille 104 000 euron sakon osallistumisesta yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen. EUYT kumosi komission päätöksen Coppensin osalta todistustaakan täyttymättä jäämisen vuoksi.¹⁴⁰ EUYT:n tuomiota rasitti kuitenkin oikeudellinen virhe, koska se oli katsonut Coppensin osittain

135 Ibid. 70 kohta.

136 Ibid. 59 kohta.

137 Ibid. 65 ja 66 kohdat.

138 Ibid. 79 kohta.

139 Tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, C-441/11 P, EU:C:2012:778.

140 Tuomio 16.6.2011, Verhuizingen Coppens v. komissio, T-210/08, Kok., EU:T:2011:288, 28–32 kohdat.

syyllystyneen rikkomukseen ja koska se oli tästä huolimatta kumonnut komission päätöksen Coppensin osalta kokonaan, vaikka myös osittainen kumoaminen olisi ollut mahdollinen.¹⁴¹ EUT ratkaisi asian lopullisesti ja määräsi täyden harkintavaltansa nojalla Coppensille 35 000 euron sakon osittaisesta osallistumisesta kartellikokonaisuuteen. Coppens oli osallistunut vain peitetarjousten tekemiseen, eikä se ollut vastuussa niin sanotusta provisiosopimuksesta, jossa osapuolet sopivat hylätyistä tai tekemättä jätetyistä tarjouksista maksettavista taloudellisista korvauksista.¹⁴² Sakkoalennuksen suuruus oli 76 prosenttia. Edellä esitetyssä luokittelussa tapaus sijoittuu toiseen ryhmään, kun komissio oli alun perin arvioinut väärin rikkomisen vakavuuden.¹⁴³

Kolmannen kerran EUT päätyi muuttamaan komission uusien suuntaviivojen nojalla määräämiä sakkoja tapauksessa Fresh Del Monte Produce¹⁴⁴. Tapauksessa komissio oli määrännyt Weichertille ja Del Montelle yhteisvastuullisesti 14 700 000 euron suuruisen sakon banaanien viitehintojen yhtenäistämisestä.¹⁴⁵ Tapauksessa EUYT alensi sakon 8 820 000 euroon otettuaan huomioon Weichertin osallistumisen vain yhteen osaan kokonaisvaltaisesta yhteistoimintajärjestelystä, Weichertin hallinnollisen menettelyn aikana tekemän yhteistyön, banaanialan erityisen sääntelyn ja sen, että rikkominen koski viitehintoja.¹⁴⁶ EUT kuitenkin katsoi, että toimittaessaan tietoja komissiolle Weichert oli ainoastaan vastannut komission asetuksen 1/2003 18 artiklan 2 kohdan mukaiseen tietojensaantipyyntöön, eikä kyse siten ollut sellaisesta yhteistyöstä, joka olisi oikeuttanut sakon alentamiseen.¹⁴⁷ Kysymys oli siten lieventävien seikkojen väärästä arvioinnista. EUT vahvisti sakon määräksi 9 800 000 euroa, johon määrään myös EUYT oli päätyntä ennen hallinnollisen yhteistyön huomioon ottamista.¹⁴⁸

Aikaisemman oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että suurimmassa osassa tapauksista EUT päätyi hylkäämään valituksen. Näin on ollut myös uusien suuntaviivojen mukaisissa päätöksissä.¹⁴⁹ Kun otetaan huomioon sekä EUYT:n että EUT:n kartellisakkoja koskeva oikeuskäytäntö, havaitaan, että alle puolet kanteista on johtanut sakkoalennuksiin tai sakoista vapauttamiseen uusien sakkosuuntaviivojen aikana. Tarkasteluun sisältyi 54 tapausta¹⁵⁰, joista 23:ssa (43 prosentissa tapauksista) sakkoa alennettiin joko EUYT:ssa tai

141 Tuomio komissio v. Verhuizigen Coppens, EU:C:2012:778, 42, 52 ja 53 kohdat.

142 Ibid. 48 kohta.

143 Tosin tapaus on sijoitettavissa myös kahdeksanteen ryhmään, kun komissio oli osittain epäonnistunut rikkomuksen toteennäyttämässä.

144 Tuomio Fresh Del Monte Produce Inc. v. komissio ja komissio v. Fresh Del Monte Produce Inc., yhdistetyt asiat C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416.

145 Komission päätös COMP/39.188, Banaanit, EUVL C 189, 12.8.2009, s. 12. (pätöksen tiivistelmä), s. 3.

146 Tuomio 14.5.2013, Fresh Del Monte Produce v. komissio, T-587/08, EU:T:2013:129, 880 kohta.

147 Tuomio Fresh Del Monte Produce Inc. vastaan Euroopan komissio ja Euroopan komissio vastaan Fresh Del Monte Produce Inc., EU:C:2015:416, ks. erityisesti 183-185, 187 kohdat.

148 Ibid. 202 kohta.

149 Tosin on huomattava, että uusien suuntaviivojen osalta valituksia on käsitelty EUT:ssa vasta vähän.

150 Myös tarkastelun kohteena olleisiin tapauksiin liittyvät kanteen tai valitukseen hylkäämiseen johtaneet tuomiot on esitetty lähdeluettelossa.

EUT:ssa.¹⁵¹ Aikaisempien tarkastelujen perusteella voidaan todeta, että ennen kuin komissio antoi ja uudisti sakkosuuntaviivojaan, oli menestyksekkäiden tapausten suhteellinen osuus jonkin verran suurempi.¹⁵²

Näitä lukuja on kuitenkin pidettävä vain suuntaa-antavina ja niihin on syytä suhtautua varauksella.¹⁵³ Johtopäätös voidaan kuitenkin tehdä siitä, että komission sakkosuuntaviivat ovat selvästi vähentäneet hyväksytyjen kanteiden osuutta EU-tuomioistuimessa verrattuna aikaan, jolloin mitään sakkosuuntaviivoja ei ollut annettu. Lisäksi voidaan todeta, että menestyksekkäiden kanteiden suhteellinen osuus on jatkanut laskua myös uusien sakkosuuntaviivojen aikana. Kysymys on kuitenkin vain kokonaiskuvasta, eikä sen perusteella tule tehdä johtopäätöksiä yksittäisten tapausten käsittelystä tai tuomioistuimen tulevista linjauksista.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuoden 2006 sakkosuuntaviivoja tarkasteltaessa vaikuttaa ensisilmäyksellä siltä kuin komissio määräisi kartelliin syyllistyneen yrityksen sakon puhtaan aritmeettisen laskutoimituksen perusteella. Tästä ei kuitenkaan ole kysymys, vaan komissio käyttää suuntaviivojensa rajoissa huomattavan laajaa harkintavaltaa sakon suuruutta määrätessään. Harkintavaltaa se käyttää myös myöntäessään sakkovapautuksia ja sakkoalennuksia leniency-menettelyn perusteella tarkoituksenaan tehostaa kartellien paljastumista. Harkintavaltansa nojalla komissio on selkeästi ankaroittanut sakkokäytäntöään vuoden 2006 sakkosuuntaviivojen antamisen jälkeen, ja sakkojen ankaruuden on arvioitu jopa kuusinkertaistuneen niiden aikana. Kohonneen sakkotason johdosta oikeuskirjallisuudessa muun muassa Motta on herätellyt keskustelua siitä, mitkä keinot ovat optimaalisia kartellien ehkäisemiseksi ja riittävän pelotevaikutuksen aikaansaamiseksi.¹⁵⁴ Sakkotason kehitys kymmenen viime vuoden aikana on johtanut myös komission roolin arvosteluun, kun se toimii sekä kilpailunrikkomuksen tutkijana että sakon määrääjänä, ja jopa koko nykyisen järjestelmän laillisuus on kyseenalaistettu.

Kaiken tämän keskellä EU-tuomioistuin kamppailee yksittäisten kartellirikkomuksiin syyllistyneiden yritysten sakon alennusta ja sakosta vapautumista koskevien vaatimusten kanssa. Sillä on toimivalta kumota komission päätös kantajan niin sanotun kumoamiskanteen seurauksena. Tätä tuomioistuimen laillisuusvalvontaa täydentää sakon suuruuden osalta tuomioistuimelle säädetty täysi harkintavalta, jonka nojalla tuomioistuin voi muuttaa sakon

151 Niin sanottujen menestyksekkäiden tapausten osuudeksi saadaan tällöin $23/54=43$ prosenttia.

152 Kuten alussa todettiin, vuosina 1995–2004 noin 67 prosenttia kanteista johti sakon alentamiseen tai sakosta vapauttamiseen. Vanhojen sakkosuuntaviivojen ajalta Veljanovski havainnoi menestyksekkäiden kanteiden osuudeksi noin 50 prosenttia. Ks. edellä alav. 10.

153 Eroja on muun muassa yhdistettyjen asioiden ja yhteisvastuullisesti tuomittujen sakkojen huomioimisessa. Lisäksi on huomattava, että osa tässä artikkelissa tarkastelluista prosesseista on vielä kesken.

154 Ks. Motta 2008.

suuruutta, vaikka se ei kumoaisikaan riidanalaista päätöstä. Tuomioistuimen ei tarvitse hyväksyä komission käytännesääntöinä pidettävien sakkosuuntaviivojen linjauksia, vaan se tekee sakon suuruuden osalta oman arvionsa ottaen huomioon kaikki asian tosiseikat ja oikeudelliset seikat. Sillä on myös mahdollisuus korottaa sakkoa, vaikka yksikään riidan osapuolista ei olisi vaatinut sakon korottamista. Tätä voidaan pitää prosessuaalisesti ongelmallisena.

Sakkoturbulenssin keskellä EU-tuomioistuin on jokseenkin säilyttänyt linjansa. Sakkoalennuksiin johtaneissa EUYT:n ratkaisuisa sakon alennusprosenttien keskiarvo on myös uusien suuntaviivojen aikana pysynyt 30–35 prosentissa. Sakosta vapautumiseen kartelliyritysten kanteet johtavat edelleen vain harvoin. Uusien sakkosuuntaviivojen aikana ainoastaan kahdessa tapauksessa kantaja on vapautunut kokonaan sakosta. Huomionarvoista kuitenkin on se, että komission itselleen antamat sakkosuuntaviivat ovat vähentäneet EU-tuomioistuimessa menestyvien sakon alentamista ja sakosta vapautumista koskevien vaatimusten suhteellista määrää. Kun vuosina 1995–2004 jopa lähes 70 % kantajien sakkoihin kohdistuneista kanteista hyväksyttiin joko kokonaan tai osittain, nykyisin alle puolet kanteista johtaa lopulta sakon alentamiseen tai sakosta vapauttamiseen. Menestyksekkäiden kanteiden osuuden pieneneminen alkoi jo vuoden 1998 suuntaviivojen aikana ja se on hienoisesti jatkunut uusien sakkosuuntaviivojen aikana. Sakkokanteet johtavat yhä harvemmin sakosta vapauttamiseen tai sakon alentamiseen EU-tuomioistuimessa.

Myös sakkojen alentamiseen johtaneissa perusteissa on havaittavissa joitakin muutoksia vuoden 1998 suuntaviivojen aikaiseen oikeuskäytäntöön verrattuna. Komission väärin määrittämä kartellin kesto on noussut selvästi yleisimmäksi perusteeksi alentaa sakkoa EUYT:ssa. Tätä voidaan selittää sillä, että kartellin kesto vaikuttaa uusien suuntaviivojen perusteella suoraan sakon laskentaan. Todetessaan pienenkin virheellisyyden komission määrittämässä kartellin kestossa EUYT:n on helppo noudattaa suuntaviivojen mukaisia laskentaperiaatteita ja laskea sakko uudestaan. Leniency-tiedonannon väärä soveltaminen on sen sijaan johtanut aiempaa harvemmin sakon alentamiseen, mitä voidaan selittää ainakin osittain yhä täsmällisemmällä komission vuonna 2006 antamalla uudella yhteistyötiedonannolla. Myös sakkosuuntaviivoissa mainittujen lieventävien seikkojen väärä arviointi on vähentynyt, eikä EUYT:ssa ole alennettu uusien sakkosuuntaviivojen mukaisia sakkoja tällä perusteella vielä kertaakaan.¹⁵⁵ Vain kerran uusien sakkosuuntaviivojen aikana kantaja on saanut komission päätöksen kumottua täysin itseään koskevilta osin. Väärän metodin, esimerkiksi väärin määritettyjen myyntiarvojen, käyttäminen sakon laskennassa on edelleen ollut yleinen peruste alentaa sakkoja. Tällöin EUYT on usein nojautunut suhteellisuusperiaatteeseen tai yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen tulkinnassaan. Kyse voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa kartelliyritysten myyntiarvot on määritetty syrjivästi eri kartelliyritysten kesken.

155 Sen sijaan EUT:ssa lieventävien seikkojen väärä arviointi on ollut kerran perusteena alentaa uusien sakkosuuntaviivojen mukaisia sakkoja, ks. tarkemmin edellä alav. 143.

Suurimmassa osassa sakon alentamiseen johtaneista ratkaisuista EUYT on havainnut virheellisuuden tai laittomuuden komission päätöksessä, poistanut virheellisuuden ja määrittänyt sakon uuden määrän soveltaen komission sakkosuuntaviivojen mukaisia laskentaperiaatteita korjattuihin tietoihin. Näin se ikään kuin toistaa komission sakon laskennan käyttäen korjattuja uusia tietoja. Tältä osin ei voida puhua täyden harkintavallan käyttämisestä puhtaimmassa muodossaan. Toisaalta myös puhdasta täyden harkintavallan käyttöä on esiintynyt EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä. EUYT on sivuuttanut komission antamat suuntaviivat muun muassa silloin, kun suuntaviivojen mukaisten laskentaperiaatteiden soveltaminen korjattuihin tietoihin olisi johtanut sakon suhteettoman suureen alentumiseen ja suhteellisuusperiaatteen vastaiseen lopputulokseen. Tämä EU-tuomioistuimen linjaus on merkityksellinen, sillä se tarkoittaa, että sakkosuuntaviivojen soveltaminen voi tietyissä tapauksissa johtaa suhteellisuusperiaatteen vastaisiin lopputuloksiin. Näin ollen on mahdollista, että myös komission alkuperäinen suuntaviivojen mukaisesti laskema sakko voisi yksittäisessä tapauksessa olla suhteettoman suuri kartellin kestoon ja vakavuuteen nähden.

Näkisin kuitenkin, että vielä ollaan kaukana tilanteesta, jossa EU-tuomioistuin täyden harkintavaltansa nojalla katsoisi komission suuntaviivojen mukaisesti laskeman sakon suhteettomaksi tai kohtuuttomaksi itsessään ilman, että se toteaisi mitään virhettä komission päätöksessä. Komissiolla on oltava riittävät mahdollisuudet toteuttaa EU-kilpailuoikeuden täytäntöönpanoa, eikä EU-tuomioistuimen tule täyden harkintavaltansa nojalla puuttua liian herkästi sen sakkokäytäntöön. Liian herkkä puuttuminen komission sakkoratkaisuihin voisi merkitä sitä, että kartellisakoista prosessaaminen lisääntyisi entisestään aiheuttaen ruuhkaa tuomioistuimeen ja lisäten kustannuksia kalliista prosesseista. Toisinaan oikeuskirjallisuudessa EU-tuomioistuimen suuntaviivoja mukailevaa linjaa onkin selitetty sen pyrkimyksellä puolustaa komission harkintavaltaa, jotta vältettäisiin liiallista prosessaamista kartellisakoista.¹⁵⁶

Toisaalta EU-tuomioistuimen täyden harkintavallan käyttöön on mielestäni syytä suhtautua kriittisesti siltä osin kuin tuomioistuin päätyy muuttamaan komission määräämää sakkoa täyden harkintavaltansa nojalla esittämättä kunnollisia perusteluita siitä, miten se on päätenyt sakon lopulliseen suuruuteen. Komissio on suuntaviivoissaan esittänyt selkeät, objektiiviset ja avoimet kriteerit, joiden mukaan se määrittää kartellin kestoon ja vakavuuteen nähden oikeasuhtaisen sakon. Määrittäessään täyden harkintavaltansa perusteella sakon lopullista suuruutta tuomioistuimen tulisi esittää kunnolliset ja yksityiskohtaiset perustelut sille, miten se on päätenyt juuri kyseiseen euromäärään. Sakkomäärän perustelemisen ”kaikkien oikeudellisten seikkojen ja tosiseikkojen huomioon ottamisella” ei mielestäni itsessään ole riittävää.

Lopuksi on syytä todeta, että EU-tuomioistuimen sakkoja koskevassa arvioinnissa on tapahtunut aikaa myöten selkeitä muutoksia, kuten tämänkin artikkelin perusteella huomataan.

156 David 2010, s. 146.

Tulevaisuudessa on mielenkiintoista nähdä, muuttuuko tuomioistuimen suhtautuminen sakkoihin tai täytäntöönpanojärjestelmään kokonaisuudessaan, jos EU liittyy EIS:ään. Nähtäväksi jää myös, vaikuttaako uuden kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausdirektiivin myötä vahvistuva yksityisoikeudellinen täytäntöönpano sakkotasoon tai EU-tuomioistuimen arviointiin sakkojen asianmukaisesta määrästä.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Arabadjiev Alexander, Unlimited Jurisdiction: What Does it Mean Today?, teoksessa Cardonnel Pascal, Rossas Allan ja Wahl Nils (toim.), Constitutionalising the EU Judicial System, Essays in Honour of Pernilla Lindh, 2012, s. 383–402. (Arabadjiev 2012)

Buccirossi Paolo, Spagnolo Giancarlo, Optimal Fines in the Era of Whistleblowers, London CERP/ Discussion Paper No.5465, tammikuu 2006. (Buccirossi ja Spagnolo 2006)

Castrén Martina, Puskala Harri, Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvausdirektiivi – kohti EU:n kilpailuoikeuden harmonisoitua yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa, Defensor Legis N:o 2/2015, s. 381–398. (Castrén ja Puskala 2015)

Connor John M., Has the European Commission Become More Severe in Punishing Cartels? Effects of the 2006 Guidelines, European Competition Law Review, Issue 1, 2011, s. 27–36. (Connor 2011)

David Eric, Tools for an Optimal Enforcement of European Antitrust Law, teoksessa Ioannis Lianos, Ioannis Kokkoris (toim.), The Reform of EC Competition Law, Kluwer Law International, 2010, s. 139–160. (David 2010)

Forrester Ian S., A Challenge for Europe's Judges: The Review of Fines in Competition Cases, European Law Review, Issue 2, 2011, s. 185–207. (Forrester 2011)

Geradin Damien, Henry David, The EC Fining Policy for Violations of Competition law: An Empirical Review of the Commission Decisional Practice and the Community Courts' Judgments, The Global Competition Law Centre Working Papers Series GCLC Working Paper 03/05. (Geradin ja Henry 2005)

Gerard Damien, EU Cartel Law and the Shaking Foundations of Judicial Review, heinäkuu 2010, saatavilla osoitteessa http://www.researchgate.net/publication/228188155_EU_Cartel_Law_and_the_Shaking_Foundations_of_Judicial_Review (luettu 15.10.2015). (Gerard 2010)

Günsberg Patrick, Criminalizing Business Cartels in Europe – A Comparative Perspective, Helsinki, Forum Iuris, 2015. (Günsberg 2015)

- Harding Christopher, Gibbs Alun, Why Go to Court in Europe? An Analysis of Cartel Appeals 1995–2004, 30 *European Law Review* 2005, s. 349–369. (Harding ja Gibbs 2005)
- Harding Christopher, Joshua Julian, *Regulating Cartels in Europe*, Oxford, Oxford University Press, 2010. (Harding ja Joshua 2010)
- Haukka Sari, Ajankohtaista eurooppaoikeutta – aktuellit inom europarätten. Kartellisakot ja niiden tuomioistuinkontrolli EU:ssa, *Defensor Legis* 2/2006, s. 257–272. (Haukka 2006)
- Heikinsalmi Minna, Komission vuoden 2006 sakkosuuntaviivat ja sakkopäätökset kilpailuasioissa, teoksessa Mentula Arttu (toim.), *Kilpailuoikeudellinen vuosikirja 2008*, Helsinki 2009, s. 151–174. (Heikinsalmi 2008)
- Jones Alison, Sufrin Brenda, *EU Competition Law: Text, Cases and Materials*, Oxford, Oxford University Press, 2014. (Jones ja Sufrin 2014)
- Karvinen Kiti, Kilpailunrikkomuksen uusiminen, uusimisesta kiinnijääminen yritysten toimintaan vaikuttavana tekijänä, *Kilpailuviraston selvityksiä* 3/2011. (Karvinen 2011)
- Leivo Kirsi, Leivo Timo, Huimala Hannele, Huimala Mikko, *EU:n ja Suomen kilpailuoikeus*, Helsinki, Talentum, 2012. (Leivo, Leivo, Huimala ja Huimala 2012)
- Möschel Wernhard, Fines in European Competition law, *European Competition Law Review*, Issue 7, 2011, s. 369–375. (Möschel 2011)
- Motta Massimo, On Cartel Deterrence and Fines in the European Union, *European Competition Law Review*, Issue 4, 2008, s. 209–220. (Motta 2008)
- Raitio Juha, *Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat*, Helsinki, Talentum, 2013. (Raitio 2013)
- Torre Fernando Castillo de la, The 2006 Guidelines on Fines: Reflections on the Commission's Practice, *World Competition* 33, no. 3, 2010, s. 359–416. (Torre 2010)
- Veljanovski Cento, European Commission Cartel Prosecutions and Fines, 1998-2006 - An Updated Statistical Analysis of Fines Under the 1998 Penalty Guidelines, elektroninen aineisto, 2010, saatavilla osoitteessa <http://ssrn.com/abstract=1016014> (luettu 15.10.2015). (Veljanovski 2010a)
- Veljanovski Cento, European Cartel Fines Under the 2006 Penalty Guidelines: A Statistical Analysis, elektroninen aineisto, 2010, saatavilla osoitteessa <http://ssrn.com/abstract=1723843> (luettu 15.10.2015). (Veljanovski 2010b)
- Whish Richard, Bailey David, *Competition Law*, New York, Oxford University Press, 2015. (Whish, Bailey 2015)

Wils Wouter P.J., Is Criminalisation of EU Competition Law the Answer?, 28 World Competition 4, 2005. (Wils 2005b)

Wils Wouter P.J., The Increased Level of EU Antitrust Fines, Judicial Review, and the European Convention on Human Rights, World Competition: Law and Economics Review, Vol. 33, No. 1, maaliskuu 2010, saatavilla osoitteessa http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1492736## (luettu 15.10.2015). (Wils 2010)

Wils, Wouter P.J., Principles of European Antitrust Enforcement, Hart Publishing, Oxford, 2005. (Wils 2005a)

VIRALLISLÄHTEET

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoidut toisinnot, EUVL C 326, 26.10.2012.

Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, EUVL C 306, 17.12.2007.

Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16 päivänä joulukuuta 2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti), EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1–25.

Neuvoston asetus (EY) N:o 139/2004, annettu 20 päivänä tammikuuta 2004, yrityskeskittymien valvonnasta ('EY:n sulautuma-asetus') (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti), EYVL L 24, 29.1.2004, s. 1–22.

Asetus N:o 17, Perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus, JO 13, 21.2.1962, s. 204–211.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti), EUVL L 349, 5.12.2014, s. 1–19.

Komission tiedonanto sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa, EUVL C 298, 8.12.2006, s. 17.

Komission tiedonanto sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa, EYVL C 45, 19.2.2002, s. 3.

Komission tiedonanto sakkojen määräämättä jättämisestä tai lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa, EYVL C 207, 18.7.1996, s. 4.

Komission tiedonanto – Suuntaviivat asetuksen N:o 1/2003/23(2) artiklan a alakohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta, EUVL 2006 C 210, 1.9.2006, s. 2.

Komission tiedonanto – Suuntaviivat asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennasta, 14.1.1998, EUVL 1998 C 9, s. 3.

Komission valkoinen kirja yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvista vahingonkorvauskanteista, Bryssel 2.4.2008, KOM (2008) 165 lopullinen. (valkoinen kirja)

Komission vihreä kirja yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvista vahingonkorvauskanteista, Bryssel 19.12.2005, KOM (2005) 672 lopullinen. (vihreä kirja)

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

Unionin tuomioistuin

Tuomio Total Marketing Services v. komissio, C-634/13 P, EU:C:2015:614.

Tuomio Total v. komissio, C-597/13 P, EU:C:2015:613.

Tuomio InnoLux v. komissio, C-231/14 P, EU:C:2015:451.

Tuomio Fresh Del Monte Produce Inc. v. komissio ja komissio v. Fresh Del Monte Produce Inc., yhdistetyt asiat C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416.

Tuomio Faci v. komissio, C-291/14 P, EU:C:2015:398.

Tuomio LG Display ja LG Display Taiwan v. komissio, C-227/14 P, EU:C:2015:258.

Tuomio Dole Food ja Dole Fresh Fruit Europe v. komissio, C-286/13 P, EU:C:2015:184.

Tuomio komissio ym. v. Versalis ym., C-93/13 P, EU:C:2015:150.

Tuomio komissio v. Parker Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456.

Tuomio Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, C-580/12 P, EU:C:2014:2363.

Tuomio ICF v. komissio, C-467/13 P, EU:C:2014:2274.

Tuomio I. garantovaná v. komissio, C-90/13 P, EU:C:2014:326.

Tuomio Ballast Nedam v. komissio, C-612/12 P, EU:C:2014:193.

Tuomio SNIA v. komissio, C-448/11 P, EU:C:2013:801.

Tuomio The Dow Chemical Company v. komissio, C-179/12 P, EU:C:2013:605.

Tuomio El du Pont de Nemours v. komissio, C-172/12 P, EU:C:2013:601.

Tuomio Schindler Holding ym. v. komissio, C-501/11 P, EU:C:2013:522.

Tuomio komissio v. Stichting Administratiekantoor Portielje, C-440/11 P, EU:C:2013:514.

Tuomio Ziegler v. komissio, C-439/11 P, EU:C:2013:513.

Tuomio Team Relocations ym. v. komissio, C-444/11 P, EU:C:2013:464.

Tuomio Gosselin Group v. komissio, C-429/11 P, EU:C:2013:463.

Tuomio Abdulrahim v. neuvosto ja komissio, C-239/12 P, EU:C:2013:331.

Tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, C-441/11 P, EU:C:2012:778.

Tuomio Prym and Prym Consumer v. komissio, C-534/07 P, EU:C:2009:505.

Tuomio Dansk Rørindustri ym. v. komissio, C-189/02 P, EU:C:2005:408.

Tuomio Courage Ltd vastaan Bernard Crehan ja Bernard Crehan vastaan Courage Ltd ym., C-453/99, EU:C:2001:456.

Unionin yleinen tuomioistuin

Tuomio 12.12.2014, Eni v. komissio, T-558/08, EU:T:2014:1080.

Tuomio 27.11.2014, Alstom Grid v. komissio, T-521/09, EU:T:2014:1000.

Tuomio 10.10.2014, Soliver v. komissio, T-68/09, EU:T:2014:867.

Tuomio 11.7.2014, Esso ym. v. komissio, T-540/08, EU:T:2014:630.

Tuomio 11.7.2014, Sasol ym. v. komissio, T-541/08, EU:T:2014:628.

Tuomio 11.7.2014, RWE ja RWE Dea v. komissio, T-543/08, EU:T:2014:627.

Tuomio 21.5.2014, Toshiba v. komissio, T-519/09, EU:T:2014:263.

Tuomio 14.5.2014, Donau Chemie v. komissio, T-406/09, EU:T:2014:254.

Tuomio 14.5.2014, Reagens v. komissio, T-30/10, EU:T:2014:253.

Tuomio 27.3.2014, Saint-Gobain Glass France ym. v. komissio, yhdistetyt asiat T-56/09 ja T-73/09, EU:T:2014:160.

Tuomio 20.3.2014, Faci v. komissio, T-46/10, EU:T:2014:138.

Tuomio 27.2.2014, InnoLux v. komissio, T-91/11, Kok., EU:T:2014:92.

Tuomio 27.2.2014, LG Display ja LG Display Taiwan v. komissio, T-128/11, Kok. (otteina), EU:T:2014:88.

Tuomio 6.7.2014, Arkema France ja EHTY v. komissio, yhdistetyt asiat T-23/10 ja T-24/10, Kok., EU:T:2014:62.

Tuomio 6.2.2014, Elf Aquitaine SA v. komissio, T-40/10, Kok., EU:T:2014:61.

Tuomio 6.2.2014, AC-Treuhand AG v. komissio, T-27/10, Kok., EU:T:2014:59.

Tuomio 13.12.2013, HSE v. komissio, T-399/09, Kok., EU:T:2013:647.

Tuomio 16.9.2013, Duravit ym. v. komissio, T-364/10, Kok., EU:T:2013:477.

Tuomio 16.9.2013, Masco ym. v. komissio, T-378/10, Kok., EU:T:2013:469.

Tuomio 16.9.2013, Rubinetteria Cital v. komissio, T-368/10, Kok., EU:T:2013:460.

Tuomio 16.9.2013, Keramag Keramische Werke ym. v. komissio, yhdistetyt asiat T-379/10 ja T-381/10, Kok., EU:T:2013:457.

Tuomio 16.9.2013, Dornbracht v. komissio, T-386/10, Kok., EU:T:2013:450.

Tuomio 16.9.2013, Wabco Europe ym. v. komissio, T-380/10, Kok. EU:T:2013:449.

Tuomio 16.9.2013, Zucchetti Rubinetteria v. komissio, T-396/10, Kok., EU:T:2013:446.

Tuomio 16.9.2013, Roca v. komissio, T-412/10, Kok. (otteina), EU:T:2013:444.

Tuomio 16.9.2013, Laufen Austria v. komissio, T-411/10, Kok. (otteina), EU:T:2013:443.

Tuomio 16.9.2013, Mamoli Robinetteria v. komissio, T-376/10, Kok. (otteina), EU:T:2013:442.

Tuomio 16.9.2013, Roca Sanitario v. komissio, T-408/10, Kok. (otteina), EU:T:2013:440.

Tuomio 13.9.2013, Total v. komissio. T-548/08, Kok, EU:T:2013:434.

Tuomio 13.9.2013, Total Raffinage Marketing v. komissio, T-566/08, Kok., EU:T:2013:423.

Tuomio 18.6.2013, ICF v. komissio, T-406/08, Kok., EU:T:2013:322.

Tuomio 18.6.2013, Fluorsid ja Minmet v. komissio, T-404/08, Kok., EU:T:2013:321.

Tuomio 17.5.2013, Manuli Rubber Industries SpA (MRI) v. komissio, T-154/09, Kok., EU:T:2013:260.

Tuomio 17.5.2013, Trelleborg Industrie v. komissio, T-147/09, Kok., EU:T:2013:259.

Tuomio 17.5.2013, Parker ITR ja Parker-Hannifin v. komissio, T-146/09, Kok., EU:T:2013:258.

Tuomio 14.3.2013, Dole Food ja Dole Germany v. komissio, T-588/08, Kok., EU:T:2013:130.

Tuomio 14.5.2013, Fresh Del Monte Produce v. komissio, T-587/08, Kok., EU:T:2013:129.

Tuomio 13.12.2012, Versalis ja Eni v. komissio, T-103/08, Kok., EU:T:2012:686.

Tuomio 12.12.2012, Almamet v. komissio, T-410/09, Kok., EU:T:2012:676.

Tuomio 12.12.2012, Ecka Granulate ja non ferrum Metallpulver v. komissio, T-400/09, Kok., EU:T:2012:675.

Tuomio 12.12.2012, 1. garantovaná v. komissio, T-392/09, Kok., EU:T:2012:674.

Tuomio 12.12.2012, Novácke chemické závody v. komissio, T-352/09, Kok., EU:T:2012:673.

Tuomio 27.9.2012, Guardian Industries ja Guardian Europe v. komissio, T-82/08, Kok., EU:T:2012:494.

Tuomio 29.6.2012, GDF Suez v. komissio, T-370/09, Kok., EU:T:2012:333.

Tuomio 29.6.2012, E.ON Ruhrgas ja E.ON v. komissio, T-360/09, Kok., EU:T:2012:332.

Tuomio 2.2.2012, Denki Kagaku Kogyo ja Denka Chemicals v. komissio, T-83/08, Kok., EU:T:2012:48.

Tuomio 2.2.2012, Dow Chemical v. komissio, T-77/08, Kok., EU:T:2012:47.

Tuomio 2.2.2012, El du Pont de Nemours ym. v. komissio, T-76/08, Kok., EU:T:2012:46.

Tuomio 25.10.2011, Uralita v. komissio, T-349/08, Kok., EU:T:2011:622.

Tuomio 25.10.2011, Aragonesas Industrias y Energía v. komissio, T-348/08, Kok., EU:T:2011:621.

Tuomio 16.6.2011, Putters International v. komissio, T-211/08, Kok., EU:T:2011:289.

Tuomio 16.6.2011, Verhuizingen Coppens v. komissio, T-210/08, Kok., EU:T:2011:288.

Tuomio 16.6.2011, Gosselin Group ja Stichting Administratiekantoor Portielje v. komissio, T-208/08, Kok., EU:T:2011:287.

Tuomio 16.6.2011, Team Relocations ym. v. komissio, yhdistetyt asiat T-204/08 ja T-212/08, Kok., EU:T:2011:286.

Tuomio 16.6.2011, Ziegler v. komissio, T-199/08, Kok., EU:T:2011:285.

Tuomio 17.5.2011, Arkema France v. komissio, T-343/08, Kok. EU:T:2011:218.

Tuomio 17.5.2011, Elf Aquitaine v. komissio, T-299/08, Kok., EU:T:2011:217.

Tuomio 12.12.2007, BASF ja UCB v. komissio, yhdistetyt asiat T-101/05 ja T-111/05, Kok., EU:T:2007:380.

Tuomio 27.7.2005, Brasserie nationale v. komissio, yhdistetyt asiat T-49/02–T-51/02, Kok., EU:T:2005:298.

Tuomio 15.6.2005, Tokai Carbon v. komissio, yhdistetyt asiat T-71/03, T-74/03, T-87/03 ja T-91/03, Kok., EU:T:2005:220.

Tuomio 11.12.2003, Ventouris v. komissio, T-59/99, Kok., EU:T:2003:334.

Tuomio 9.7.2003, Archer Daniels Midland ja Archer Daniels Midland Ingredients v. komissio, T-224/00, Kok., EU:T:2003:195.

Tuomio 9.7.2003, Cheil Jedang Corporation v. komissio, T-220/00, Kok., EU:T:2003:193.

Tuomio 14.7.1995, Groupement des Cartes Bancaires “CB” v. komissio, T-275/94, Kok., EU:T:1995:141.

Tuomio 14.7.1994, Parker Pen Ltd v. komissio, T-77/92, Kok., EU:T:1994:85.

HALLINTOKÄYTÄNTÖ

Komission päätös COMP/39.406, Aluksilla käytettävät siirtoletkut, EUVL C 168, 21.7.2009, s. 6. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.401, E.ON/GDF, EUVL C 248, 16.10.2009, s. 5. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.396, Teräs- ja kaasuteollisuuden käyttämät kalsiumkarbidi- ja magnesiumipohjaiset reagenssit, EUVL C 301, 11.12.2009, s. 18. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.309, Nestekidenäyttöpaneelit (LCD), EUVL C 295, 7.10.2011, s. 8. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.188, Banaanit, EUVL C 189, 12.8.2009, s. 12. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.181, Kynttilävahat, EUVL C 295, 4.12.2009, s. 17. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.180, Alumiinifluoridi, C (2008) 3043. (englanninkielinen) (päätös 25.6.2008)

Komission päätös COMP/39.165, Tasolasi, EUVL C 127, 24.5.2008, s. 9. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.125, Autonlasi, EUVL C 173, 25.7.2009, s. 13. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/39.092, Kylpyhuonekalusteet, EUVL C 348, 29.11.2011, s. 12. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/E-1/38.823, Hissit ja liukuportaat, EUVL C 75, 26.3.2008, s. 19. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/38.695, Natriumkloraaatti, EUVL C 137, 17.6.2009, s. 6. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/38.589, Lämpöstabilisaattorit, EUVL C 307, 12.11.2010, s. 9. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/38.543, Kansainväliset muuttopalvelut, EUVL C 188, 11.8.2009, s. 16. (päätöksen tiivistelmä)

Komission päätös COMP/38.432, Ammattikäyttöön tarkoitettu kuvanauha, EUVL C 57, 1.3.2008, s. 10. (päätöksen tiivistelmä)